

**ArcheoPro Archeologisch rapport
Nr. 23025**

**Burggraverweg-Nieuwstraat te Gulpen,
Gemeente Gulpen-Wittem.
Bureauonderzoek.**

Concept versie 22-03-2023

Maart 2023

ArcheoPro

ArcheoPro Archeologisch rapport Nr. 23025

Burggraverweg-Nieuwstraat te Gulpen, Gemeente Gulpen-Wittem. Bureauonderzoek.

Colofon	
Opdrachtgever	Aelmans, Kerkstraat 4, 6367 JE Voerendaal
Projectcode	22-161
Bestandsnaam	ArcheoPro Rapport Burggraverweg-Nieuwstraat, Gulpen 2023 03 22
Versie	22-03-2023
Status	Concept
Archis melding (zaaknummer)	5355204100
Bevoegd gezag	Gemeente Gulpen-Wittem
Deskundige namens de bevoegde overheid	
Opslagplaats documentatie	Provinciaal depot Limburg, E-depot, Archis, depot ArcheoPro
ISSN	1569-7363
Auteur(s)	(actorregistratie 98005942) (actorregistratie 36360291)
Projectleider	(actorregistratie 98005942)
Projectmedewerkers	(actorregistratie 98005942) (actorregistratie 36360291) (actorregistratie 55660015)
Onderaannemers	Niet van toepassing
Autorisatie	senior KNA archeoloog
Uitgegeven door ArcheoPro © Copyright 2023 ArcheoPro, Eijsden	
ArcheoPro Sint Jozefstraat 45 NL 6245 LL Eijsden Nederland	
Tel : 0(0 31) 43 3672586 www.archeopro.nl	
Kamer van Koophandel Limburg: 14117581 e-mail: info@archeopro.nl	

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	4
1. INLEIDING	6
1.1 ALGEMEEN	6
1.2 LOCATIEGEGEVENS (LS02)	6
1.3 HUIDIGE SITUATIE (LS01)	7
1.4 AARD VAN DE INGREEP (LS01)	9
1.5 ONDERZOEK EN VRAAGSTELLING (LS01)	10
1.6 BELEID EN RANDVOORWAARDEN	11
2 BUREAUONDERZOEK	12
2.1 METHODE EN BRONNEN	12
2.2 GEO(MORFO)LOGIE EN BODEM (LS04)	13
2.4 ARCHEOLOGIE (LS01/LS04)	19
2.5 INFORMATIE AMATEURARCHEOLOGEN (LS01/LS04)	28
2.6 HISTORIE (LS03)	28
2.7 GESPECIFICEERD ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSMODEL (LS05)	32
3 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN (VS07)	35
4.1. CONCLUSIES	35
4.1. SELECTIEADVIES	35
4. LITERATUUR EN BRONNEN	36
5. BIJLAGEN	38
BIJLAGE 1: VERKLARENDE WOORDENLIJST	38
BIJLAGE 2: ARCHEOLOGISCHE TIJDSCHAAL	38
BIJLAGE 3: OVERZICHT VONDSTLOCATIES	39
BIJLAGE 4: OVERZICHT ARCHEOLOGISCHE MONUMENTEN	40
BIJLAGE 5: OVERZICHT ARCHEOLOGISCHE ONDERZOEKSMELDINGEN	40

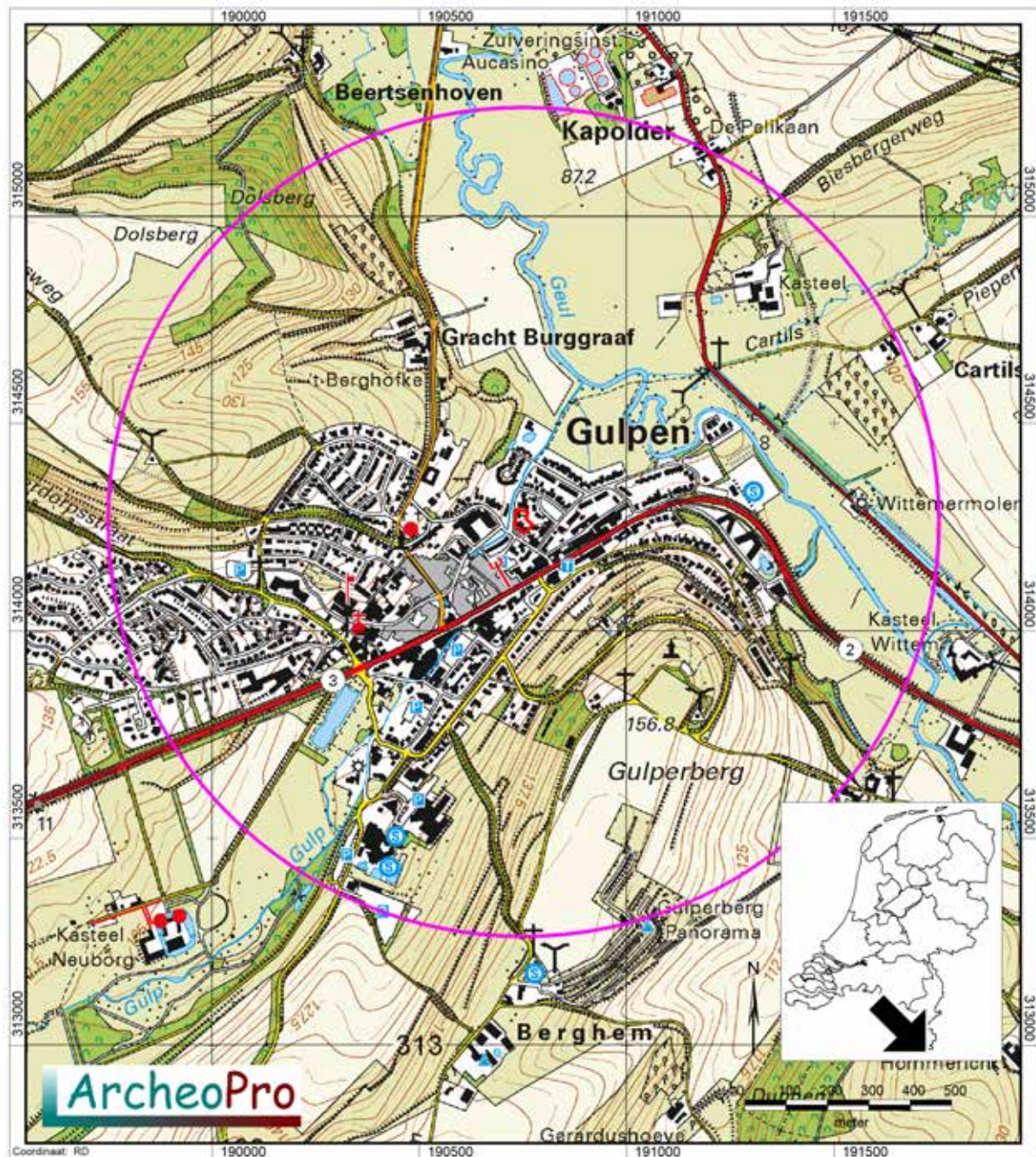
Samenvatting

In maart 2023 is door ArcheoPro een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) uitgevoerd met betrekking tot een sloop-bouwlocatie aan de Burggraverweg-Nieuwstraat te Gulpen, gemeente Gulpen-Wittem.

Het archeologisch onderzoek betrof een bureaustudie. Bureauonderzoek heeft tot doel om alle beschikbare archeologisch relevante informatie te bundelen. Vervolgens kan deze gebruikt worden om te komen tot een gespecificeerde archeologische (verwachtings)waarde. De centrale vraagstelling van het bureauonderzoek luidt: welke archeologische verwachting en/of waarde kenmerkt het plangebied?

Op basis van de bureaustudie is geconcludeerd dat voor het plangebied mede vanwege de ligging nabij een middeleeuwse historische kern een hoge tot middelhoge archeologische verwachting geldt voor zowel *on site* complexen (nederzettingen al dan niet met een economische functie) als *off site* complextypen die kenmerkend zijn voor beekdallandschappen. Deze verwachting geldt in elk geval voor alle perioden vanaf de ijzertijd.

De sloop van de bestaande bebouwing en de geplande nieuwbouw kan tot een beduidende verstoring van behoudenswaardige archeologische resten leiden. Op basis hiervan wordt een archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een begeleiding.

Figuur 1: De ligging van het plangebied (rood omlijnd) op de topografische kaart.¹ De cirkel geeft de buitengrens van het onderzoeksgebied aan.

¹ Bron: Kadaster Topografische Dienst, Emmen 2008.

1. Inleiding

1.1 Algemeen

Opdrachtgever	Aelmans, Kerkstraat 4, 6367 JE Voerendaal
Contactpersoon opdrachtgever	
Initiatiefnemer	Woningcorporatie Krijtland Wonen
Datum uitvoering bureaustudie	Maart 2023
Archis onderzoeksmelding	5355204100
Onderzoekskader	Omgevingsvergunning
Bevoegd gezag	Gemeente Gulpen-Wittem
Deskundige namens de bevoegde overheid	
Bewaarplaats vondsten	Niet van toepassing
Bewaarplaats documentatie	Provinciaal depot Limburg, E-depot, Archis, depot ArcheoPro

1.2 Locatiegegevens (LS02)

Provincie	Limburg
Gemeente	Gulpen-Wittem
Plaats	Gulpen
Toponiem	Burggraverweg-Nieuwstraat
Globale ligging	Het plangebied ligt zowat centraal in de gemeente Gulpen-Wittem, aan de oostzijde van de kern van Gulpen. Het plangebied wordt aan de westzijde begrenst door de Burggraverweg en aan de zuidzijde door de Nieuwstraat. Aan de noord- en oostzijde wordt het plangebied begrenst door de achtererven van bewoning aan de Burggraverweg of aan de Wilhelminastraat. Figuur 1.
Hoekcoördinaten plangebied (bounding box)	190730 / 314234 190730 / 314291 190773 / 314291 190773 / 314234
Kadastrale ligging	gemeente Gulpen – sectie A – nummer 4583
Oppervlakte plangebied	0,15 hectare
Eigendom	particulier
Grondgebruik	Bebouwd (deels) en achtererf/tuin (deels) Figuur 2.
Hoogteligging	89,9 t/m 90,3 m +NAP
Bepaling locaties	nvt

Figuur 2: Luchtfoto² uit 2021. Het plangebied is rood omlijnd.

1.3 Huidige situatie (LS01)

Het plangebied ligt op de hoek van de Burggraverweg en de Nieuwstraat nabij het centrum van Gulpen. Aan de overzijde van de Burggraverweg loopt de Gulp. Het plangebied omvat in totaal tien bestaande woningen met hun achtertuinen; vier woningen zijn georiënteerd op de Burggraverweg (huisnummers 3 t/m 9), de overige zes liggen aan de Nieuwstraat (huisnummers 19 t/m 29). Figuur 3a en 3b.

Figuur 3a. Bestaande situatie woningen Nieuwstraat (links) en Burggraverweg (rechts).³

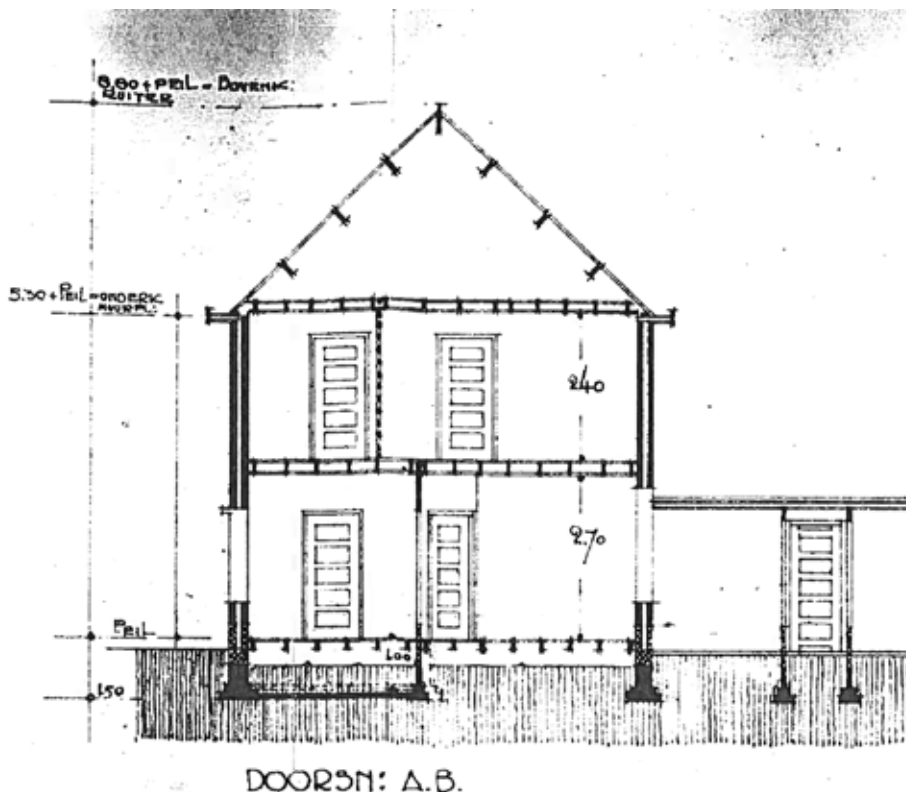
² Bron: <http://www.pdok.nl>

³ Google Street View 2021 (links) en 2015 (rechts).

Figuur 3b. Schuine luchtfoto met aanduiding van het plangebied.⁴

De bouwtekeningen van de huidige bebouwing zijn bestudeerd. Het betreft bouwtekeningen uit 1929 waaruit blijkt dat de bebouwing slechts beperkt onderkelderd is. Enkel aan de straatzijde zijn kleine kelders aanwezig tot 1,5 m minus peil (ca. 1,25 m minus maaiveld). De fundering van de achterzijde van de woning is tot dezelfde diepte. Onder de gehele woning lijkt (buiten de kelder) sprake van grondverbetering tot ca. 1 m minus peil (ca. 0,75 m minus maaiveld). Figuur 4. Er zijn geen aanduidingen van infrastructuur (kabels en leidingen) of andere ondergrondse structuren (zoals mazout- of olietanks).

Figuur 4. Uitsnede van de oude bouwtekeningen met de weergave van de doorsnede.⁵

⁴ Ruimtelijke onderbouwing planvoornemen d.d. 28-2-2023.

⁵ Informatie aangeleverd door de initiatiefnemer in maart 2023.

1.4 Aard van de ingreep (LS01)

Aard ingreep	Men is voornemens om de tien bestaande eengezinswoningen in de sociale huursector op de hoek van de Burggraverweg en de Nieuwstraat te slopen en in ruil daarvoor twintig levensloopbestendige huurappartementen te realiseren. Concrete bouwtekeningen zijn in deze fase van het RO-proces nog niet voorhanden. Op hoofdlijnen wordt een bouwvolume van drie bouwlagen voorgesteld zonder kelderruimte of waterinfiltratievoorzieningen. Parkeergelegenheid wordt aan de noordoostzijde van het plangebied voorzien. Figuur 5.
Wijze fundering	Onbekend. Paalfundering is aannemelijk
Onderkeldering	Nee
Diepte bodemverstoring	Circa 1 m -mv, paalfundering buiten beschouwing gelaten.
Verwachte wijziging GW-stand	Nee
Toekomstige ligging boven- en ondergrondse infrastructuur	Onbekend.
Toekomstige ligging verharding	Onbekend.

Figuur 5a. Bouwvolume van het planvoornemen.⁶

⁶ Ruimtelijke onderbouwing planvoornemen d.d. 28-2-2023.

Figuur 5b. Artist impression van het planvoornemen.⁷

1.5 Onderzoek en vraagstelling (LS01)

In maart 2023 is door ArcheoPro een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) uitgevoerd op een terrein aan de Burggraverweg-Nieuwstraat te Gulpen, gemeente Gulpen-Wittem.

Het archeologisch onderzoek betrof een bureaustudie. Bureauonderzoek heeft tot doel om alle beschikbare informatie te bundelen. Vervolgens kan deze gebruikt worden om te komen tot een gespecificeerde archeologische (verwachtings)waarde. De centrale vraagstelling van het bureauonderzoek luidt: welke archeologische verwachting en/of waarde kenmerkt het plangebied?

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische (verwachtings)waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1). Het onderzoek is uitgevoerd door drs. [REDACTED] (senior KNA archeoloog / senior KNA prospector), lic. [REDACTED] (senior KNA archeoloog) en drs. ing. [REDACTED] (GIS-ondersteuning) conform de hiervoor vastgelegde normen en richtlijnen (KNA 4.1 en SIKB BRL 4000). ArcheoPro is in het bezit van het daarvoor vereiste SIKB BRL 4000 certificaat 4002 en 4003 (IVO o).

⁷ Ruimtelijke onderbouwing planvoornemen d.d. 28-2-2023.

1.6 Beleid en randvoorwaarden

Het plangebied ligt in een gebied waarvoor een gemeentelijk archeologisch beleid is vastgesteld.⁸ Het vigerende bestemmingsplan, Kern Gulpen⁹, is echter ouder dan het gemeentelijke archeologiebeleid. Het archeologiebeleid is dan ook niet verwerkt in het bestemmingsplan. Op grond van het gemeentelijk archeologiebeleid, valt het plangebied in een zone van hoge archeologische verwachting. Aan deze zonering heeft het gemeentelijke beleid de vrijstellingsgrenzen van 30 cm -mv en 500 m² gekoppeld.

Om in deze zones een omgevingsvergunning te kunnen verkrijgen, dient de initiatiefnemer bij overschrijding van de vrijstellingsgrens, een rapport te overleggen waarin naar oordeel van de bevoegde overheid de archeologische waarde van het plangebied voldoende is vastgesteld. In het kader van dit proces heeft het in dit rapport beschreven onderzoek plaatsgevonden.

In Nederland dient het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied te gebeuren op grond van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1). Gemeenten kunnen hierop aanvullende uitvoeringskaders vaststellen. De gemeente Gulpen-Wittem heeft geen aanvullende uitvoeringskaders voor het uitvoeren van archeologisch vooronderzoek. Dit onderzoek is dus gebaseerd op de algemene criteria die in de KNA staan geformuleerd.

⁸ Gemeente Gulpen-Wittem 2010.

⁹ NL.IMRO.1729.BPLKOM01000-VG01, vastgesteld 19 april 2010.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode en bronnen

Het bureauonderzoek wordt uitgevoerd conform de KNA 4.1, protocol 4002. Tijdens het bureauonderzoek wordt door de bestudering van de beschikbare bronnen, kennis vergaard omtrent de bodem en geologie van het onderzoeksgebied en de in en rondom het plangebied aanwezige bekende en te verwachten archeologische waarden. Op basis hiervan wordt op het schaalniveau van het plangebied een locatie specifiek verwachtingsmodel geformuleerd. Dit model kan gedetailleerder zijn dan de verwachtingsmodellen (trefkansen) zoals deze op de gemeentelijke verwachtingskaarten worden gepresenteerd. Eventueel worden ook lokale deskundigen geraadpleegd. Aan de hand van de resultaten van het bureauonderzoek kan de beste aanpak voor het veldonderzoek worden bepaald. Het veldonderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen c.q. nader te detailleren.

Het bureauonderzoek kent de volgende onderdelen:

- Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
- Aanmelden onderzoek bij Archis;
- Beschrijven huidig gebruik;
- Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
- Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
- Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
- Opstellen gespecificeerde verwachting;
- Opstellen rapport bureauonderzoek.

Hierbij zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- Archeologische MonumentenKaart (AMK)
- ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS)
- Atlas van topografische kaarten Nederland 1955-1965, 1:50.000
- Bodemkaart van Nederland 1:50.000
- De geschiedenis van het Zuid-Limburgse cultuurlandschap
- Gemeente Gulpen-Wittem, Archeologische beleidskaart
- Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000
- Geologische kaart 1:50.000
- Grote historische atlas van Nederland 1:50.000 1838-1857 (Deel Zuid)
- Grote historische topografische atlas van Nederland, provincie Limburg 1:25.000 1894-1926
- Kaart Archeologie in Nederland
- Kadastrale minuutplan met aanwijzende tafels, 1830

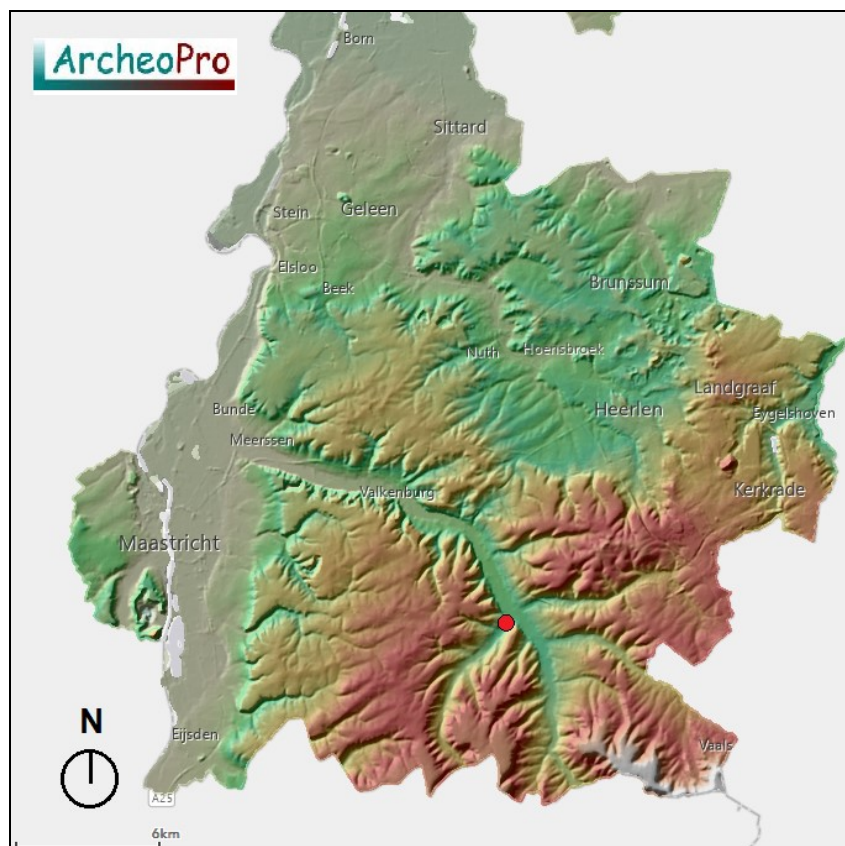
Bovenstaande bronnen zijn gebruikt omdat deze relevante informatie bevatten over de historische en/of archeologische en/of aardkundige achtergrond van het plangebied. De informatie uit deze bronnen wordt gebruikt voor het opstellen van de gespecificeerde verwachting. Niet opgenomen bronnen hebben geen relevante informatie opgeleverd en zijn verder niet beschreven.

De kaart Archeologie in Nederland is een combinatie van de Archeologische Monumentenkaart (AMK) en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW). Hierop zijn bekende behoudenswaardige archeologische terreinen verzameld, gecombineerd met de trefkans (hoog, middelhoog, laag) op archeologische resten. Sinds 2014 wordt de AMK niet meer bijgehouden door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). De huidige AMK kan dan ook beschouwd worden als een statisch bestand.

De IKAW bevat een vlakdekkende en landsdekkende classificatie van de trefkans op archeologische resten. Deze trefkans is gebaseerd op een kwantitatieve analyse en op archeologisch inhoudelijke kennis van het bodemarchief. De kaart geeft een globaal beeld van de trefkans op archeologische resten in de bodem en onder water. Deze trefkans wordt per gebied van 50 bij 50 meter aangegeven met een van de categorieën: 'hoge', 'middelhoge', 'lage' of 'zeer lage' trefkans, dan wel: 'niet gekarteerd'. Deze laatste categorie geeft aan van welke gebieden tijdens het maken van deze versie van de IKAW geen bodemkundige of geologische gegevens beschikbaar waren. Het gaat hier vooral om bebouwde gebieden.

2.2 Geo(morfo)logie en bodem (LS04)

Het plangebied ligt binnen het Zuid-Limburgse lössgebied in het dal van de Gulp nabij de monding van de Gulp in het Geuldal. Het riviertje de Gulp heeft zich hier diep ingesneden in het plateaulandschap en vormt de grens tussen het plateau van Margraten in het westen en het plateau van Eperheide in het zuidoosten. De huidige beekloop stroomt pal ten westen van het plangebied.

Figuur 6: Detailuitsnede van het AHN hoogtebeeld met het plangebied (rode stip)¹⁰

¹⁰ Bon ondergrond: www.ahn.nl

De relatief vlakke plateaus aan weerszijde van het Gulpdal zijn vrijwel overal bedekt met een pakket eolische löss(leem) behorende tot het laagpakket van Schimmert, onderdeel van de formatie van Boxtel.¹¹ Onder dit lösspakket liggen veelal grove Pleistocene grind- en zandafzettingen, (afzettingen van Simpelveld, formatie van Beegden), die zijn afgezet tijdens door de Oost-Maas in het Vroeg-Pleistoceen, circa 1,7-1,9 miljoen jaar BP. (formatie van Beegden). Ten noorden van

Volgens de geologische kaart (figuur 6) ligt het plangebied binnen een zone met afzettingen behorend tot het Laagpakket van Singraven (eenheid Sib). Dit zijn Holocene alluviale beekdalafzettingen. Het Laagpakket van Singraven kan bestaan uit (1) zeer fijn tot zeer grof zand, soms siltig of grindhoudend of uit (2) veelal zandige leem of uit (3) humeuze klei of uit (4) veen of uit (5) detritus/gyttja. Detritus en gyttja zijn afzettingen die voor zover bekend niet in Zuid-Limburg voorkomen. De dikte van beekdalafzettingen kan niet op voorhand worden ingeschat en kan meerdere meters bedragen. Ter plaatse van het plangebied zullen deze op de kalksteen uit de Krijtperiode rusten.

Veenafzettingen zijn in de Zuid-Limburgse beekdalen relatief zeldzaam. Op zowel de bodemkaart als de geologische kaart zijn deze nauwelijks gekarteerd. In de grotere beekdalen zullen met jonge colluviale leem afgedekte veenafzettingen lokaal aanwezig zijn. Deze dateren dan veelal uit het Midden-Holoceen van voor de grote landbouwontginningen vanaf de ijzertijd. De klastische beekafzettingen bestaan overwegend uit secundaire verspoelde lössleem die buiten de beekdalbodems als colluvium worden aangeduid.

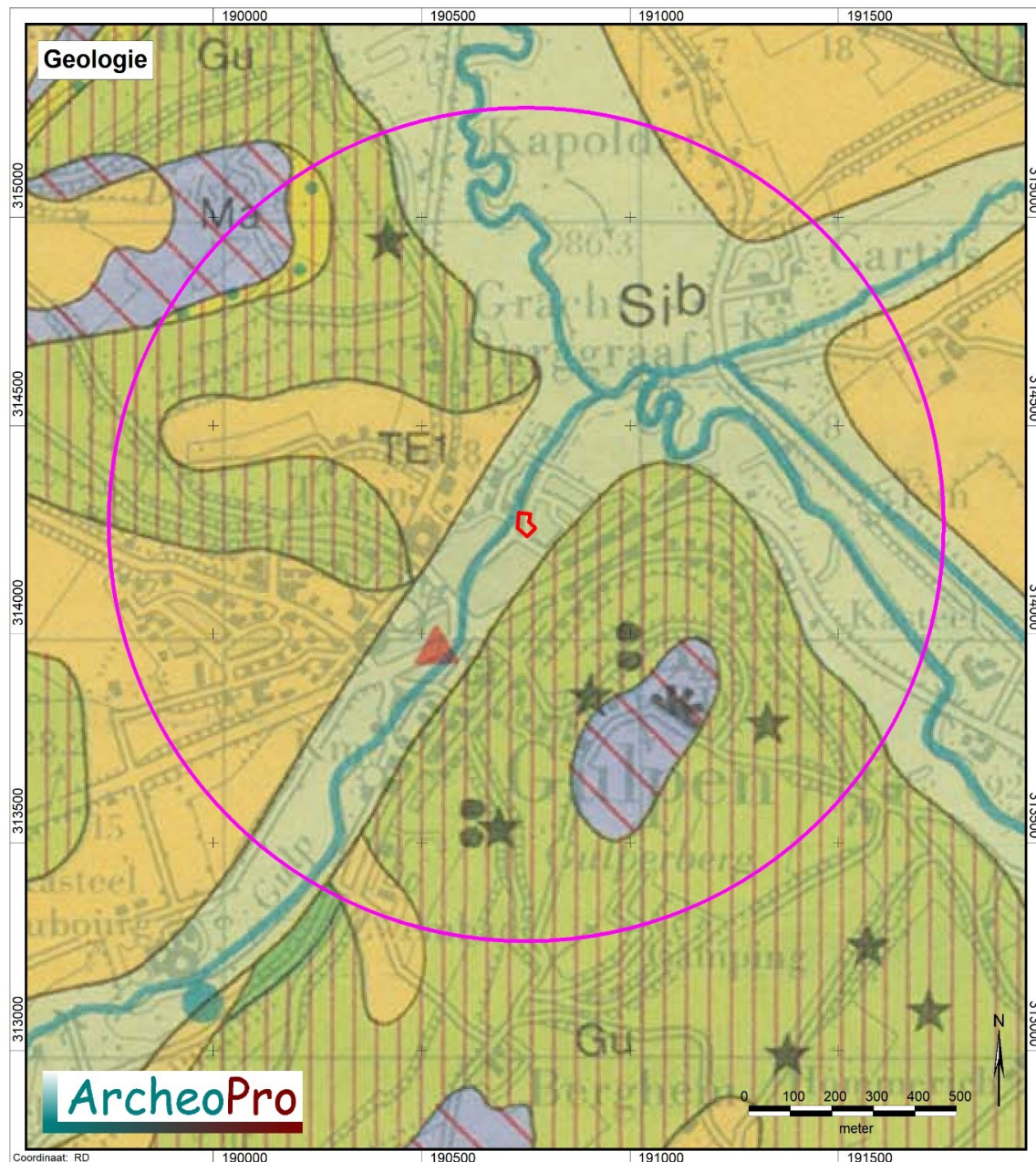
Op de aangrenzende dalhellingen komen kalksteenafzettingen van de formatie van Gulpen uit de periode van het Krijt en Maasafzettingen (grind, zand, leem, klei) van de formatie van Beegden uit de periode van het Pleistoceen voor. Deze zijn afgedekt met eolische of colluviale lössleem of meer heterogene hellingafzettingen bestaande uit een mengsel van grind, zand en leem.

Het plangebied ligt geomorfologisch gezien volledig binnen een laaggelegen en oorspronkelijk vrijwel vlakke beekdalbodem (figuur 7, eenheid 43R42L).

Op de uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN, figuur 8) is de geomorfologische ligging van het plangebied goed te zien. De afstand tot de beide dalhellingen van het Gulpdal is beperkt maar hier monden geen beek- of droogdalen uit die van invloed kunnen zijn geweest op de bodemopbouw ter plaatse van het plangebied.

Volgens de bodemkaart zijn binnen het plangebied kalkloze poldervaaggronden aanwezig die zijn gevormd in lichte zavel (figuur 9, eenheid Rn15C). De zavel waarin deze jonge bodems zijn gevormd bestaat uit herafgezette löss. Het zijn zogenaamde jonge rivierkleigronden die grotendeels niet ouder zijn dan late ijzertijd/Romeinse tijd. De verschijnselen van bodemvorming zijn beperkt tot humusaanreiking in de bovenste decimeters van het profiel en ondiepe oxidatieverschijnselen. Ze hebben een 20 tot 30 cm dikke, donker grijsbruine humushoudende bovengrond (A-horizont) met ca. 90% leem. De onderliggende bodem (C-horizont) is licht(grijs)bruin, humusarm, roestig en wordt naar beneden toe geleidelijk zwaarder als gevolg van een toenemend kleigehalte.

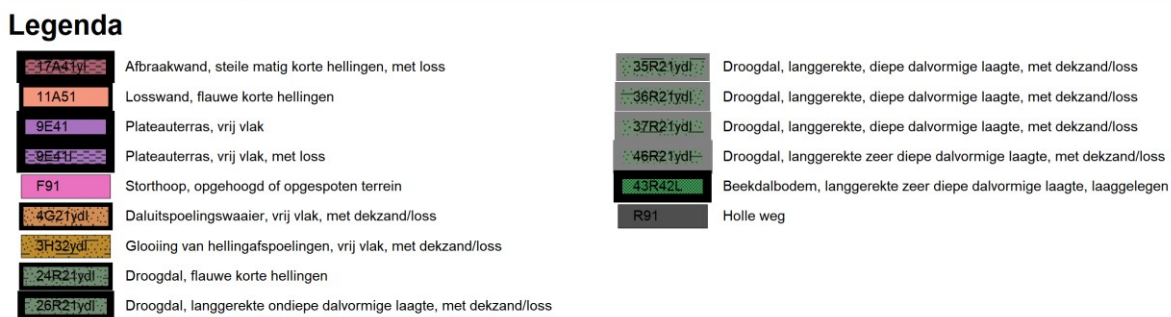
¹¹ de Mulder e.a. 2003

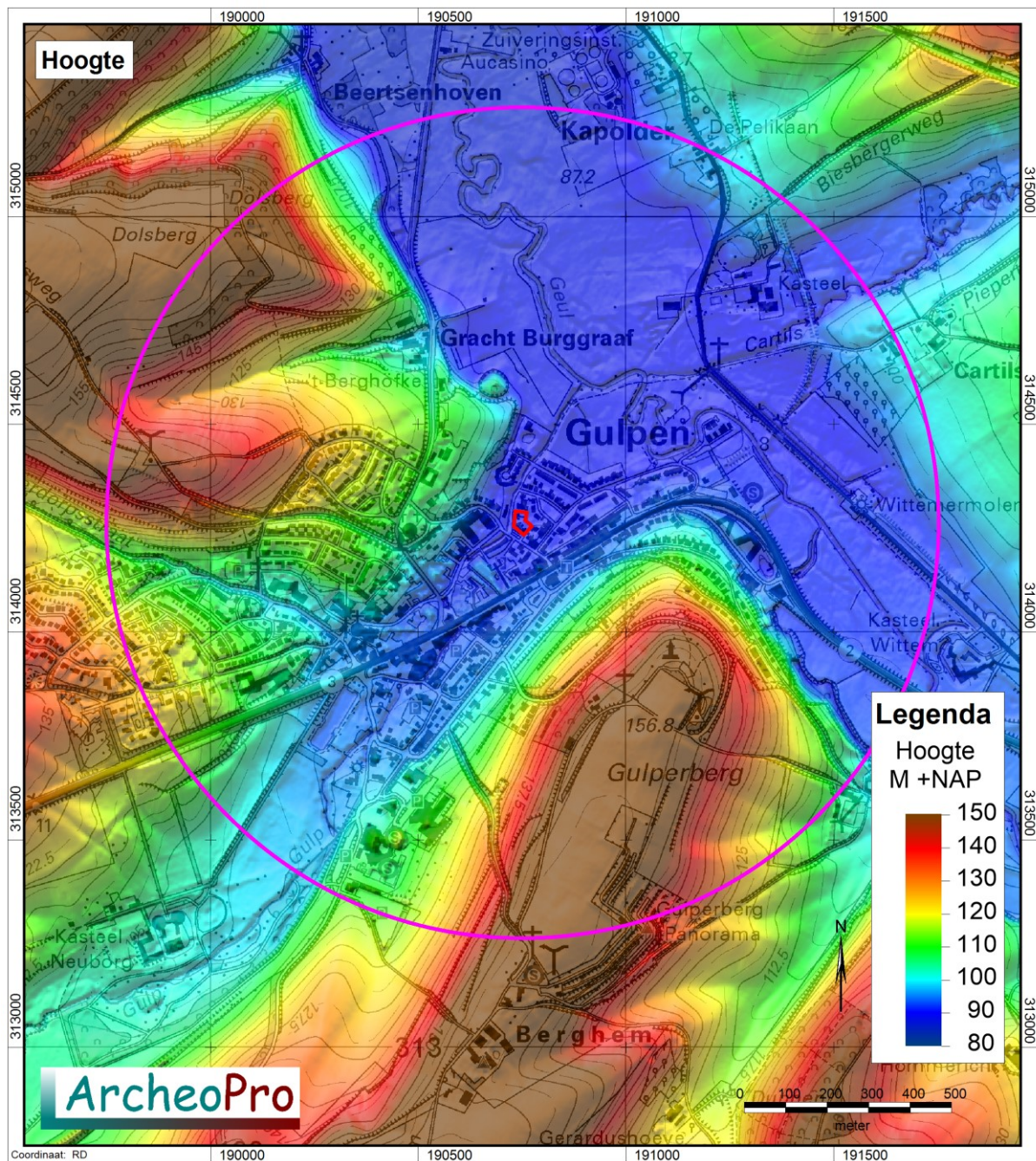
Figuur 7: Uitsnede uit de geologische kaart. ¹² Het plangebied is rood omlijnd en de cirkel geeft de buitengrens van het onderzoeksgebied weer.

	lössleem		Maasterrasafzettingen / hellingafzettingen
	Kalksteen van Gulpen		beekdalafzettingen

¹² Bron: RGD, 1988

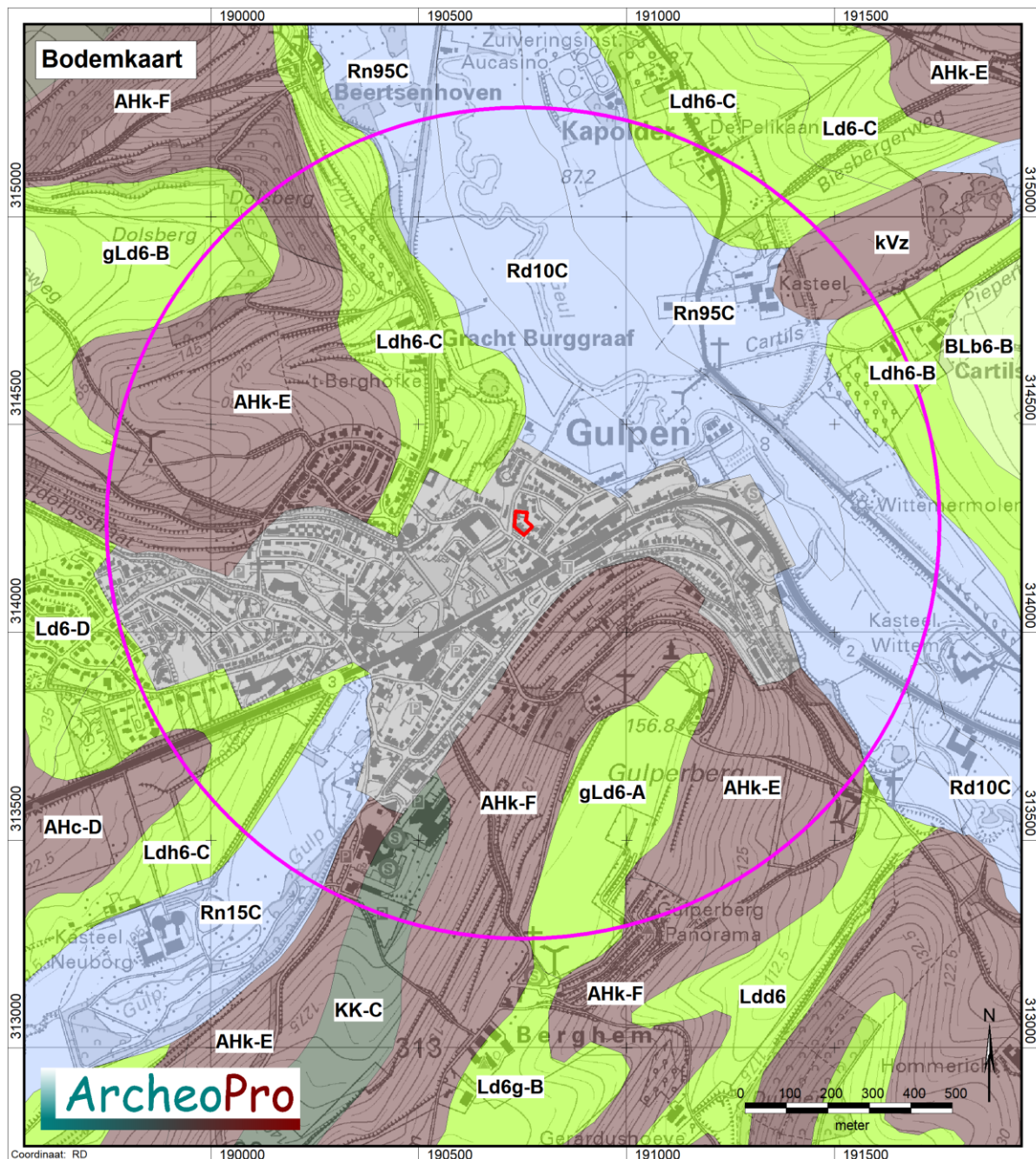

¹³ Bron: Universiteit Wageningen, 2017

Figuur 9: Uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland.¹⁴ Het plangebied is rood omlijnd en de cirkel geeft de buitengrens van het onderzoeksgebied weer.

¹⁴ Bron: Rijkswaterstaat, Servicedesk Data, AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), Delft

Legenda bodemkaart

Vlak- en duinvaaggronden	Vaaggronden	Fluviatieve afzettingen, pre laat-pleistoceen
Laar- veldpodzolgronden	Kleigronden	Kleefarde of vuursteeneluvium
Moerige eer- en podzolgronden	Ondiepe kleigronden, potklei	Mariene afzettingen, pre-pleistoceen
Vlak- en duinvaaggronden, gooreerdgronden	Vaaggronden	Oude bewoningsplaatsen
Enkeerd/tuineerd gronden	Gors-, sliksvaaggronden	Bebouwing, dijken en bovenlandstrook, opgehoogd of afgegraven
Brikgronden	Poldervaaggronden	Water, moeras
Leem-/woudeerdgronden/vaaggronden	Vlakvaaggronden	
	Veen, petgaten, kreekbeddingen, beekdalgronden, duin- en kweldergronden, stuifzand	

Figuur 10: Uitsnede uit de bodemkaart.¹⁵ Het plangebied is rood omlijnd en de cirkel geeft de buitengrens van het onderzoeksgebied weer.

¹⁵ Bron: Universiteit Wageningen, 2017

2.4 Archeologie (LS01/LS04)

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW 3.0; figuur 14 en 15) ligt het plangebied geheel in een niet-gekarteerde zone (binnen de bebouwde kern). Extrapolatie van de omgeving en toepassing van de uitgangspunten van de IKAW leidt waarschijnlijk tot een inschaling in een zone van lage tot middelhoge archeologische verwachting (vanwege de ligging in en op de rand van een beekdal).

De gemeentelijke beleidskaart is van recentere datum dan de IKAW en gaat uit van andere uitgangspunten. De gemeentelijke kaart is niet alleen maar gericht op bewoningscomplexen maar spreekt een verwachting van eender welke vorm van land(schaps)gebruik uit. De gemeentelijke beleidskaart (figuur 16) plaatst het plangebied in een zone met een hoge verwachting. De hoge verwachtingszone is gebaseerd op de aanwezigheid van een langgerekte gradiëntzone langs de beekdalbodem waar ook nederzettings- of andere archeologische complexen kunnen voorkomen.

Het plangebied ligt niet binnen een archeologisch terrein. Binnen het onderzoeksgebied liggen negen terreinen: AMK terrein 559, 4846, 5535, 5554 / 5555, 5564, 15735, en 16433 en 16770. De navolgende beschrijvingen van de AMK terreinen zijn letterlijk overgenomen uit de Archis-databank.

Terrein 559: Terrein van zeer hoge archeologische waarde met een zogenaamde Abschnittsmotte met bijbehorende aanleg, daterend uit de late middeleeuwen en gelegen in löss. De motte heeft een diameter van ca. 70-80 m, en een hoogte van ca. 12 m (in 1949 werd een hoogte van 15-20 m vermeld). De motte is door een droge gracht van de hoge oever van de Geul gescheiden. In 1992 vond een bezwaarschriftenprocedure plaats aangaande de geplande aanleg van o.a. een parkeerplaats, tennisbaan en midgetgolfbaan. Jaren '20: proefopgraving, slecht gedocumenteerd en naar verluid zonder resultaten. Aan de zuidzijde valt een antropogene verstoring te zien, en er zijn veel dierengangen aanwezig in het monument.

Terrein 4846: Terrein van hoge archeologische waarde met resten van een villa(complex) uit de Romeinse tijd. Het terrein ligt in de hellingvoet. Bij opgravingen door Bursch (RMO) in 1942 werden fundamenteën ontdekt. Er is naar verluidt nog slechts een summier verslag beschikbaar (Van Wijngaarden 1943); de tekeningen zijn verloren gegaan. Tijdens de aanleg van de trambaan zou het westelijke deel zijn vergraven. Dit terrein vormt waarschijnlijk tezamen met terrein 5535 een groter complex uit de Romeinse tijd. D. Hallewas (ROB) meldde naar aanleiding van een veldinspectie (maart 1979) de aanwezigheid van een concentratie bouwpuin en dakpannen op de akker.

Terrein 5535: Terrein van hoge archeologische waarde met sporen van begraving (grafveld waarschijnlijk) en resten van een gebouw uit de Romeinse tijd. In november 1922 werd hier bij de aanleg van de trambaan een Romeins brandgraf ontdekt. Naar later bleek zijn bij de aanleg zes graven gevonden, die in twee rijen van drie lagen. De vondst was aanleiding tot een opgraving ter plaatse. Hierbij werden gebouwresten blootgelegd, volgens Bursch een tempel. Dit is echter niet hard gemaakt. De vindplaats van de potten etc. uit het graf (of de graven) wordt door Beckers en Beckers als volgt beschreven: "gelegen in het begin der helling naar het 150 m hoger liggende gehucht Berghem, een driehoekig onbeplant eiland aan een zijde begrensd door het park van de heer Marchant et d'Ansembourg, aan de andere kant door de diepe insnijding van de tramlijn Maastricht-Vaals en aan de derde zijde door den weg, leidende naar de voetbrug over deze oversnijding".

Terrein 5554 en 5555: Twee terreinen van hoge archeologische waarde met sporen van bewoning (vuursteenvondsten) uit het mesolithicum en het midden neolithicum. De twee terreinen behoren bij elkaar en omvatten twee vondstrijke, overlappende nederzettingen. De vindplaats ligt op een hoge, prominente kaap boven de Geul.

Terrein 5564: Terrein van zeer hoge archeologische waarde met sporen van bewoning uit het midden neolithicum (vuursteenconcentratie) alsook sporen van bewoning of mogelijk een cultusplaats uit de Romeinse tijd. De vindplaats ligt in een 'wig' tussen (samenstroom van) twee beken. Gezien de bodem en grondwatertrap bestaat een mogelijkheid dat organisch materiaal bewaard gebleven is (venige en moerige gronden). Opmerkelijk is het aantreffen van onder meer betrekkelijk veel Romeins (import)aardewerk gevonden, zonder dat er sprake is van bouwresten. Opmerking: de vindplaats zal zich waarschijnlijk verder uitstrekken in westelijke richting. In de directe nabijheid van de weg zou sprake zijn van verstoring.

Terrein 15735: Terrein van zeer hoge archeologische waarde met resten van een laatmiddeleeuwse kerk en een begraafplaats uit de vroege middeleeuwen. Het betreft een hoogte in de oude kern van Gulpen met het overblijfsel van een Romaanse toren van de voormalige St. Petruskerk, waaromheen bij verschillende gelegenheden vroegmiddeleeuwse graven werden aangetroffen. Blijkens een bericht in De Maasgouw 1927 werden in 1835 bij het afgraven van grond voor baksteen ten behoeve van de nieuwe kerk tien graven gevonden, dicht bij de tuin van de pastorie en bij graafwerkzaamheden in 1866 opnieuw vier stuks. Ze waren gemetseld van ruwe steen, O-W georiënteerd. Er werd onder andere een 'grote kraal van gebakken aardewerk en een aantal scherven vaatwerk' gevonden. Datering volgens Habets (1881) vroegmiddeleeuws. In 1927 werden opnieuw graven aangetroffen op de speelplaats van de zustersschool ten westen van de pastorie. Naast skeletten in houten grafkisten werden op circa 2,5 meter diepte vier graven gevonden die 'geheel of gedeeltelijk met steenen waren omgeven'. Oriëntatie Oost-West. Opgemerkt wordt nog: "Het kerkhof, dat de oude kerk vroeger geheel omgaf, was vroeger veel groter dan thans".

Terrein 16433 en 16770: Terrein van hoge archeologische waarde met bewoningssporen uit de Late Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd. Het betreft de oude dorpskern van Gulpen (terrein 16433) of van Wijlre (terrein 16770). Op de archeologische monumenten kaart (AMK) zijn historische stads- en dorpskernen en clusters oude bebouwing als gebieden van hoge archeologische waarde aangegeven. Dit is op grond van het belang van deze locaties, waar de wortels van de huidige dorpen of steden kunnen liggen. De begrenzing van deze kernen is gebaseerd op 19de-eeuwse en vroeg 20ste-eeuwse kaarten. Binnen deze contouren worden in de bodem resten van vroegmoderne en waarschijnlijk ook van laatmiddeleeuwse (vanaf circa 1300 AD) bewoning verwacht, maar ook sporen van oudere bewoning kunnen aanwezig zijn.

Binnen het plangebied zijn tot op heden nog geen archeologische vondsten gedaan. Ook binnen het onderzoeksgebied zijn slechts een beperkt aantal vondsten bekend. Voor een compleet overzicht van de binnen het kaartbeeld aanwezige waarnemingen en/of vondsten wordt verwezen naar bijlage 3.

Binnen het onderzoeksgebied liggen klokwijs beginnende in het noorden, de zaaknummers 2784168100, 2980447100, 2904103100, 2784135100, 2804085100, 3041966100, 3204565100, 2804117100, 3041958100, 2804100100, 3097865100, 2804109100, 2123709100, 3171971100 en 2859077100.

Zaaknummer 2784168100: melding van vuurstenen objecten uit midden tot laat neolithicum. De vondsten bestaan uit vuurstenen afslagen, kernen, werktuigen (niet nader gespecificeerd) en een gepolijst bijl en handgevormd aardewerk. De vondsten zijn gedaan op de hoogte van Dolsberg.

Zaaknummer 2980447100 betreft een melding van een inspectie op het terrein van zaaknummer 2784168100. Het gebied wordt geïnterpreteerd als een vuursteenvindplaats

en vuursteenwinning. Het terrein is sterk glooiend en er ligt veel grind aan het oppervlak, hetgeen erop wijst dat de vindplaats door erosie sterk is verstoord. In de zuidelijke hoek van het perceel ligt veel ruwe Valkenburg-vuursteen aan het oppervlak. Aanwijzingen voor vuursteenwinning werden niet aangetroffen, maar het is zeker niet uitgesloten dat hier vuursteen is gedolven.

Zaaknummer 2904103100: Zaaknummer behoort bij AMK terrein 559. Het betreft een verwijzing naar "ME burchtheuvel". De heuvel ligt iets ten westen van de samenvloeiing van Gulp en Geul in een weiland. In de jaren 1920 is een proefopgraving in de heuvel verricht maar zonder resultaat. Beschrijving terrein: toegang vanaf de hoofdweg Gulpen-Wijlre (de Nieuwe Gracht genaamd) via een boomgaard en een aan de "Z.W.-zijde gelegen aardentoeegang (breed ca 8.00), die dwars door de aan de Z.W.-kant gelegen droge gracht is aangelegd". In de loop der tijd heeft de erosie plaatsgevonden. Momenteel is de hoogte ca 6 tot 15 m. Er is geen specifieke datering te geven; de ingevoerde periodisering is gedaan op grond van het algemene beeld in Limburg.

Zaaknummer 2784135100: Site met weinig verschillende werktuigtypen en voornamelijk bewerkingsafval (afslagen en kernen). Waarschijnlijk Michelsberg cultuur. Melding ligt binnen AMK terrein 5564.

Zaaknummer 2804085100: melding van aardewerk uit de Romeinse tijd, vermoedelijk behorend bij een cultusplaats of heiligdom. Melding ligt binnen AMK terrein 5564.

Zaaknummer 3041966100 betreft een detectorvondst van metalen. Er zijn zilveren munten uit de Romeinse tijd (Marcus Ulpius Trajanus Ric.121.vz. Imp.Traiano AUG.) en nieuwe tijd gemeld alsook een koperen duit uit de nieuwe tijd.

Zaaknummer 3204565100 betreft een verwijzing naar een oud (geherwaardeerd) AMK terrein. Het is een terrein met sporen van vuursteenbewerking uit het mesolithicum en/of neolithicum. Vindplaats van voornamelijk afslagen, aan de rand van een hoge steile kaap. In 2006 zijn vanwege de provincie de Limburgse terreinen van Archeologische Betekenis (AB) geherwaardeerd. Op basis van de beschikbare gegevens werd het onderhavige monument afgevoerd.

Zaaknummer 2804117100 betreft de melding van een halffabriek van een vuurstenen bijl uit midden of laat neolithicum.

Zaaknummers 3041958100, 2804100100, 3097865100 en 2804109100 liggen allemaal binnen AMK terrein 5554. zaaknummer 3041958100 betreft een vuurstenen boor uit het neolithicum. Zaaknummer 2804100100 betreft een grote (oudere) collectie van diverse vuurstenen objecten uit het midden neolithicum. De collectie bevat onder andere bijlen, LBK spitsen, klingen, kernen, schrabbers, bladspitsen en afslagen. Zaaknummer 3097865100 betreft een mesolithisch vondstcomplex bestaande uit B-spitsen, pic, afslagen, kernen, schrabbers en klingen. Zaaknummer 2804109100, tenslotte, betreft een losse vondst van een paleolithisch vuistbijl.

Zaaknummer 2123709100 betreft de vondsten die gedaan zijn tijdens een archeologisch onderzoek.¹⁶ Op de flank van een lösshelling, op de overgang naar het beekdal van de Gulp, zijn tijdens de archeologische begeleiding en opgraving nederzettingsresten aangetroffen, bestaande uit (paal)kuilen, greppels, een antropogene laag en vondstmateriaal zoals aardewerk, natuur- en vuursteen, metaal en dierlijk botmateriaal. Op basis van de ruimtelijke verspreiding van de paalsporen zijn vier structuren gedefinieerd: twee mogelijke huis- of schuurplattegronden en twee palenrijen (erfbegrenzing, zeer slecht bewaarde plattegrond of nog een andere constructie). De twee mogelijke huis- of schuurplattegronden liggen direct aan de rand van de beekafzettingen. Het geassocieerde vondstmateriaal wijst op eenzelfde datering van beide constructies in de 12de-13de eeuw, maar dit betekent natuurlijk niet noodzakelijk dat beide constructies effectief gelijktijdig hebben bestaan. Losse paalkuilen duiden erop dat er nog meer structuren of andere constructies aanwezig

¹⁶ Moonen 2006 en Janssens 2010. Zaaknummer 2123709100.

kunnen zijn geweest. Ten noorden zijn enkele grote kuilen aangetroffen. De mogelijke noordelijke begrenzing van de vindplaats wordt gevormd door een greppel, met erlangs een palenrij (erfbegrenzing?). Een jongere fase van landgebruik in het plangebied wordt gevormd door twee greppels uit de 13de-14de eeuw. Waarschijnlijk zijn nog meer resten aanwezig geweest binnen het plangebied, maar door erosie in het oostelijke en noordelijke deel is een deel van het sporenniveau verdwenen.

Zaaknummer 3171971100 betreft een zeer oude vondstmelding uit 1835. Volgens een bericht in De Maasgouw (1927) zijn bij het afgraven van grond voor baksteen t.b.v. de nieuwe kerk tien graven gevonden dicht bij de tuin van de pastorie en bij graafwerkzaamheden in 1866 opnieuw vier stuks. Deze waren gemetseld van ruwe steen, oost-west georiënteerd. Er werd o.a. een grote kraal van gebakken aardewerk en een aantal scherven vaatwerk gevonden. Datering volgens Habets (1881) vroegmiddeleeuws. In 1927 werden opnieuw graven aangetroffen op de speelplaats van de zustersschool ten Westen van de pastorie. Naast skeletten in houten grafkisten werden op circa 2,5 meter diepte 4 graven gevonden die geheel of gedeeltelijk met stenen [waren] omgeven. Oriëntatie oost-west. Het kerkhof, dat de oude kerk vroeger geheel omgaf, was vroeger veel groter dan thans.

Zaaknummer 2859077100 is een amateursmelding van een noodonderzoek in een bouwput, waar sporen zijn aangetroffen van een middeleeuwse nederzetting. "Een groot aantal grondsporen kon maar in enkele uren schetsmatig getekend en bemonsterd worden. Er konden hutkommen, paalgaten, een waterput waargenomen worden. Er was een opvallend grote hutkom van 3,5 x 5 meter, geheel gevuld met verbrande hutteleem." Ook is een deel van een bolle akker ("Wölbakker") gezien. Gezien de ligging in de helling zou dit een deel van een wijngaard geweest kunnen zijn. Op een afstand van 150 meter ligt een pand uit de 15de/17de eeuw: "wienhoesj". De grondsporen bevinden zich op een diepte van 50 tot 120 cm en zijn min of meer geconserveerd doordat ze zich onder de kruipruimten van de huizen bevinden. Er werd aardewerk en steengoed uit de 12de tot 17de eeuw gevonden: Brunssum-Schinveld; Langerwehe; Siegburg; Keulen. Er is bewoningscontinuïteit vanaf het begin van de 12de tot en met de 15de eeuw.

Behoudens de hierboven reeds aangehaalde onderzoeken zijn er rondom het plangebied nog enkele onderzoeken uitgevoerd. Enkel de onderzoeken in of op de rand van het dal van de Geul en Gulp worden hier aangehaald. Het betreft de onderzoeken binnen plangebied Looierstraat (zie hierboven zaaknummer 2123709100), Wittemer Allee en oude Geularm. Onderzoeken zoals plangebied Mergelland Oost, Hoogh Gulpen of kern Gulpen liggen landschappelijk dermate anders dat deze geen relevante informatie bieden voor voorliggend plangebied. Een volledig overzicht van de uitgevoerde onderzoeken binnen het onderzoeksgebied is opgenomen in bijlage 5.

Plangebied Wittemer Allee:¹⁷

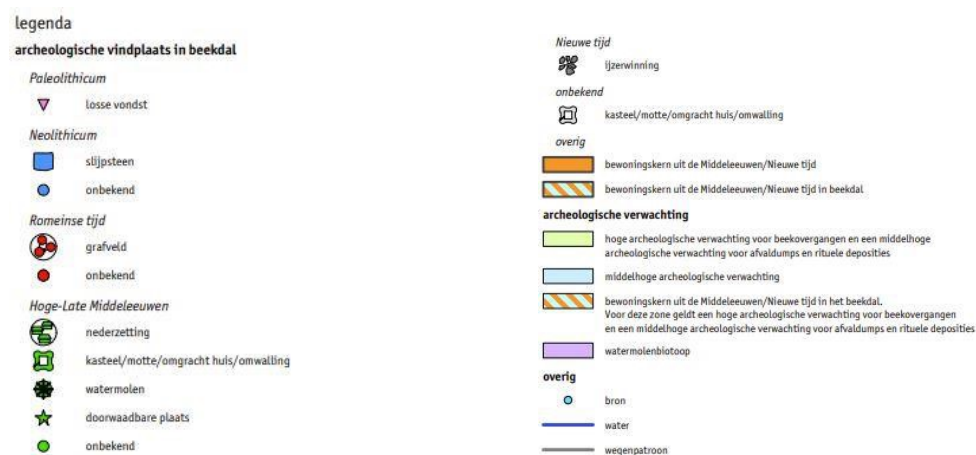
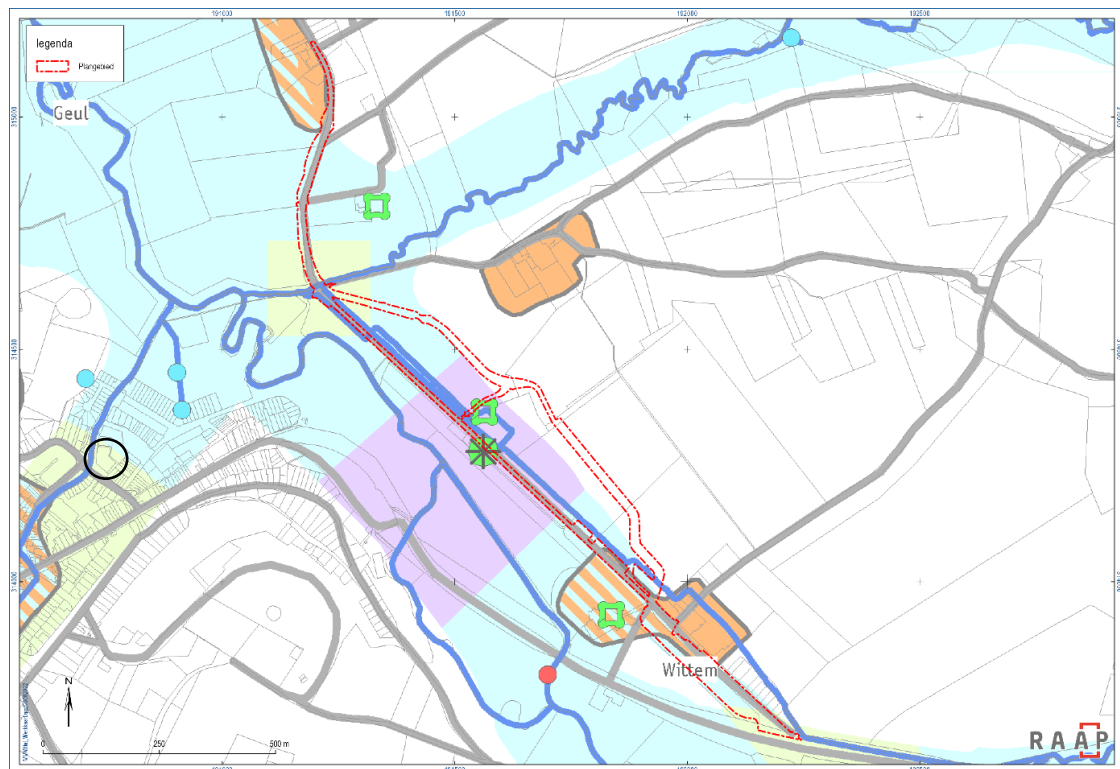
Het onderzoeksgebied bevindt zich in een belangrijke archeologische en historische zone. Het archeologisch monument (nr. 5564) bij Cartils is vooral bekend om de resten uit het neolithicum (Michelsberg), maar er zijn ook sporen uit de Romeinse tijd aanwezig (mogelijk een cultusplaats). Voorts ligt het gebied in de directe nabijheid van twee kastelen: Cartils in het noorden en Wittem in het zuiden. Tenslotte, ligt het plangebied tussen de historische kernen van Wijlre in het noorden en Wittem in het zuiden.

Het booronderzoek heeft uitgewezen dat het plangebied grotendeels uit een beekdal bestaat, met klei in de ondergrond en plaatselijk (bij Cartils) ook nog veen. Nabij en

¹⁷ zaaknummer 4943069100 / Verhoeven 2022. De beschrijving van het onderzoek is overgenomen uit de samenvatting van het onderzoek.

op de hellingen in het noorden komt een kleine zone met löss in situ voor (bergbrikgrond), nabij de hellingen in het oosten ligt er overal colluvium. Er is vervolgonderzoek aanbevolen voor verschillende deelgebieden van het onderzochte gebied.

In het onderzoeksrapport is de verwachtingenkaart voor beekdalen opgenomen. Figuur 11. Deze kaartuitsnede geeft ook informatie voor voorliggend plangebied. Het plangebied kent een hoge verwachting voor beekovergangen en een middelhoge verwachting voor afvaldumps en rituele deposities.

Figuur 11: Archeologische verwachtingskaart voor natte landschappen.¹⁸ Voorliggend plangebied is zwart omcirkeld.

Plangebied Oude Geularm (zaaknummers 4573790100 en 4808114100):

¹⁸ Verhoeven 2007, kaartbijlage 5, overgenomen uit Verhoeven 2022 fig. 7.

Binnen het plangebied Oude Geularm is een vooronderzoek (bureaustudie) en een archeologische begeleiding uitgevoerd door Geonius. De onderzoeken zijn nog niet gerapporteerd, maar de resultaten zijn mondeling medegedeeld.¹⁹ Tijdens de begeleiding (inspectie) zijn geen vondsten gedaan. Er is enkel een gedeelte van een kademuur aangetroffen. Figuur 12. Deze kademuur bestaat uit gestapelde, getrapt aangelegde mergelblokken. Het idee bestaat dat deze kademuur heeft behoord bij kasteel Wittem. Qua bodemopbouw (figuur 13) zijn vooral puin bevattende alluviale afzettingen aangetroffen. Mogelijk is ook sprake van gedumpt puin in oude laagtes. Archeologisch vervolgonderzoek is niet meer aan de orde; de aangetroffen archeologische resten (kademuur) gaan in situ behouden worden.

Figuur 12: De aangetroffen kademuur binnen plangebied Oude Geularm.²⁰

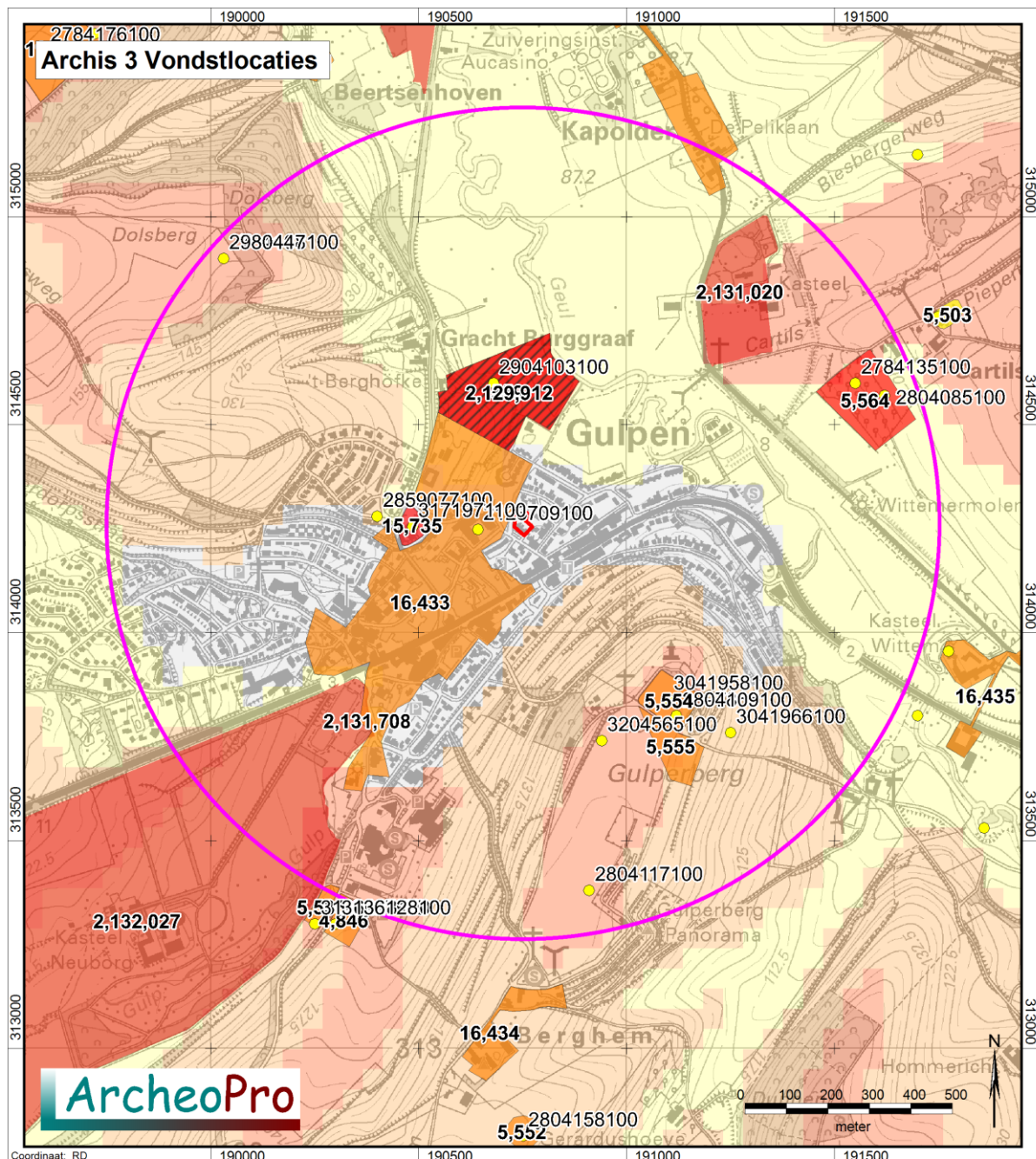

Figuur 13: De bodemopbouw langs de oude Geularm.²¹

¹⁹ Telefonisch contact met J. Geraeds op 16 maart 2023.

²⁰ Foto ontvangen van J. Geraeds op 16 maart 2023.

²¹ Foto ontvangen van J. Geraeds op 16 maart 2023.

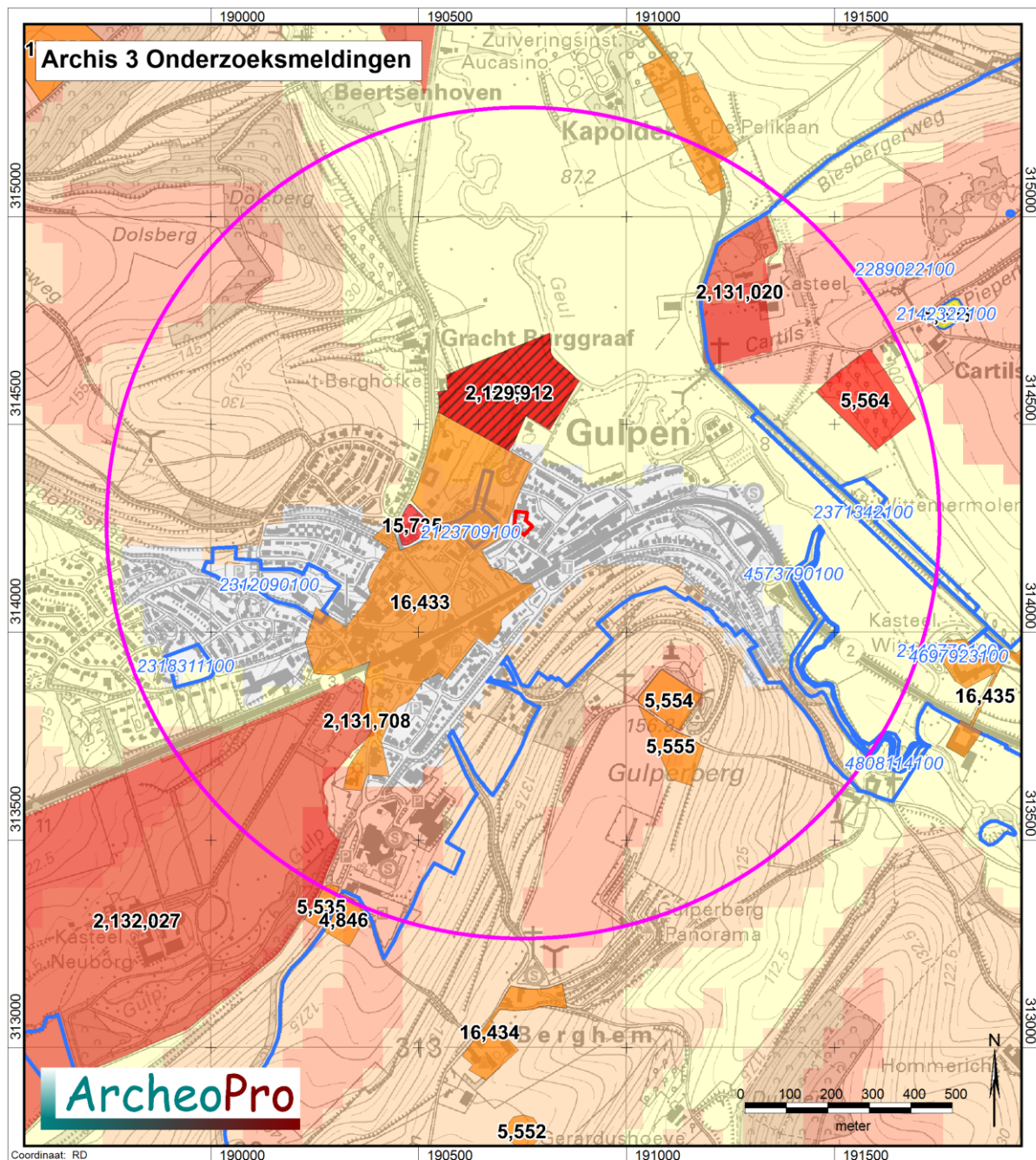

Legenda

Archeologisch monument	Plangebied
Vondstlocatie met nummer	Onderzoeksgebied
IKAW 3.0	Provinciale aandachtsgebieden
Lage verwachting	Beschermd stads en dorpsgezicht
Middelhoge verwachting	
Hoge verwachting	

Figuur 14: Kaart met Archis vondstlocaties.²² Het plangebied is rood omlijnd en de cirkel geeft de buitengrens van het onderzoeksgebied aan.

²² Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, ARCHIS III (Archeologisch Informatie Systeem).

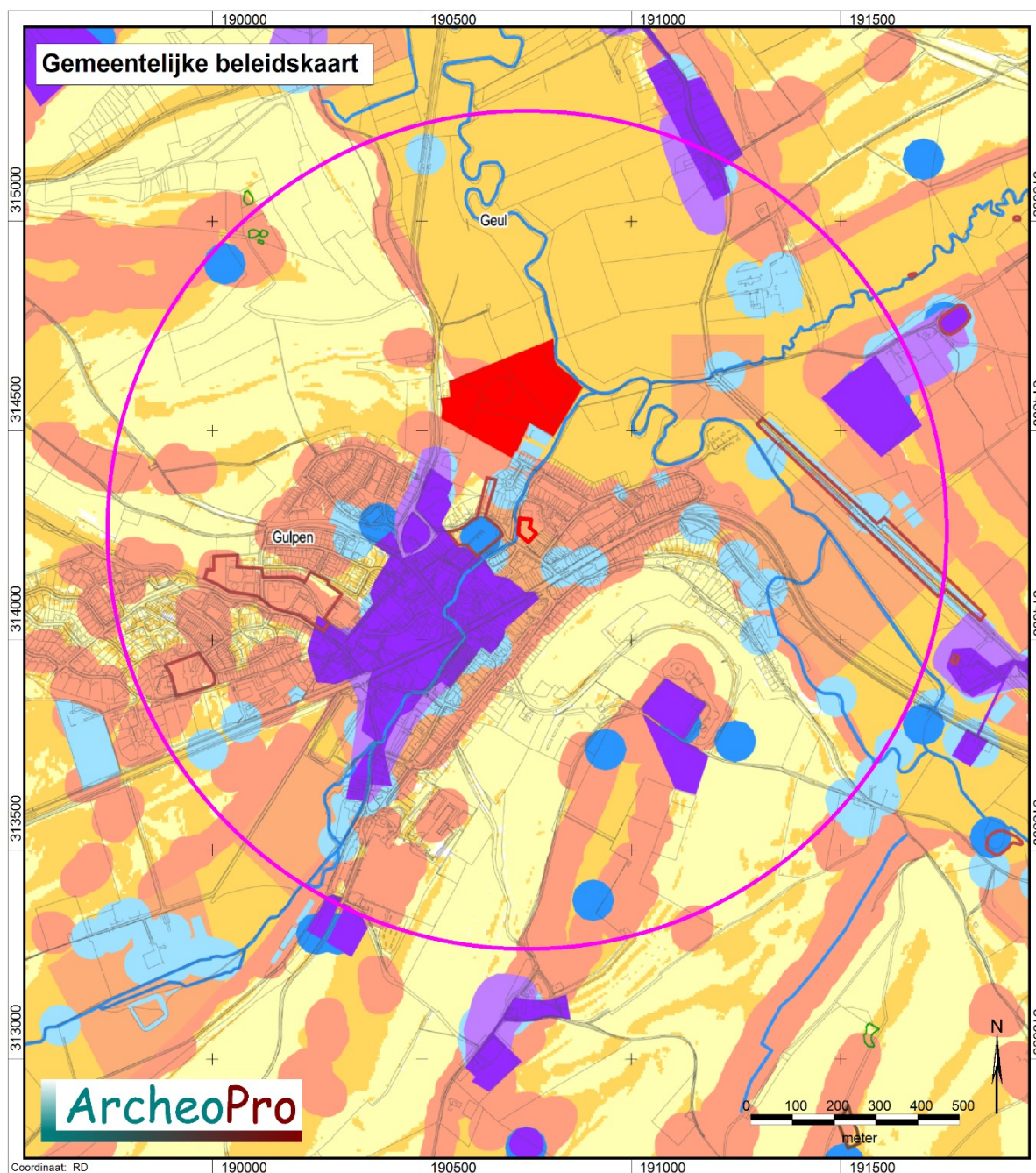

Legenda

Archeologisch monument	Plangebied
Onderzoeksmelding met nummer	Onderzoeksgebied
IKAW 3.0	Provinciale aandachtsgebieden
Lage verwachting	Beschermd stads en dorpsgezichten
Middelhoge verwachting	
Hoge verwachting	

Figuur 15: Kaart met Archis-onderzoeksmeldingen.²³ Het plangebied is rood omljnd en de cirkel geeft de buitengrens van het onderzoeksgebied aan.

²³ Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, ARCHIS III (Archeologisch Informatie Systeem).

Archeologische beleidskaart voor de gemeente Gulpen-Wittem				
Versie 4 april 2016				
RAAR-rapport 000, kaartlengte 1:10.000				
logos	omschrijving	beleidskwaliteit	plangebied / bodemvrijheid groter dan	plangebied / bodemvrijheid kleiner dan
1	Uitstekende kwaliteit van hoge archeologische waarde	aanpak op gebiedsruimte van 10%	100 m²	10 m x 10 m
2	Uitstekende kwaliteit van hoge archeologische waarde (aanpak op gebiedsruimte van 10%)	aanpak op gebiedsruimte van 10%	100 m²	10 m x 10 m
3	Uitstekende kwaliteit van hoge archeologische waarde (aanpak op gebiedsruimte van 10%)	aanpak op gebiedsruimte van 10%	100 m²	10 m x 10 m
4	Uitstekende kwaliteit van hoge archeologische waarde (aanpak op gebiedsruimte van 10%)	aanpak op gebiedsruimte van 10%	100 m²	10 m x 10 m
5	Uitstekende kwaliteit van hoge archeologische waarde (aanpak op gebiedsruimte van 10%)	aanpak op gebiedsruimte van 10%	100 m²	10 m x 10 m

Figuur 16: Uitsnede uit de gemeentelijke beleidskaart.²⁴ Het plangebied is rood omlijnd en de cirkel geeft de buitengrens van het onderzoeksgebied aan.

²⁴ Bron: Gemeente Gulpen-Wittem.

Samenvattend kan vastgesteld worden dat het beekdal van de Geul en Gulp een bijzondere verwachting kent. In het beekdal zijn vondsten gedaan van onder andere bewoningsresten (boerderijen, maar ook kastelen en moated sites). De randen van het beekdal (met name de flauwe afbraakwanden en de lösshellingen) hebben een veelheid aan vondsten en (nederzettings)resten aangetoond uit de vroege en late prehistorie tot en met de nieuwe tijd. De hoogtes nabij de beekdalen (zoals Dolsberg of Gulperberg) blijken vooral in trek te zijn in paleolithicum tot en met neolithicum.

2.5 Informatie amateurarcheologen (LS01/LS04)

ArcheoPro heeft geen contact opgenomen met lokale amateurarcheologen of een heemkundevereniging met betrekking tot eventuele (niet in Archis geregistreerde) archeologische oppervlaktevondsten binnen het plangebied. Het onderzochte gebied kent een privaat terreingebruik (private woningen met bestrating en/of parkeergelegenheid) wat het niet mogelijk maakt om oppervlaktevondsten te verkrijgen.

2.6 Historie (LS03)

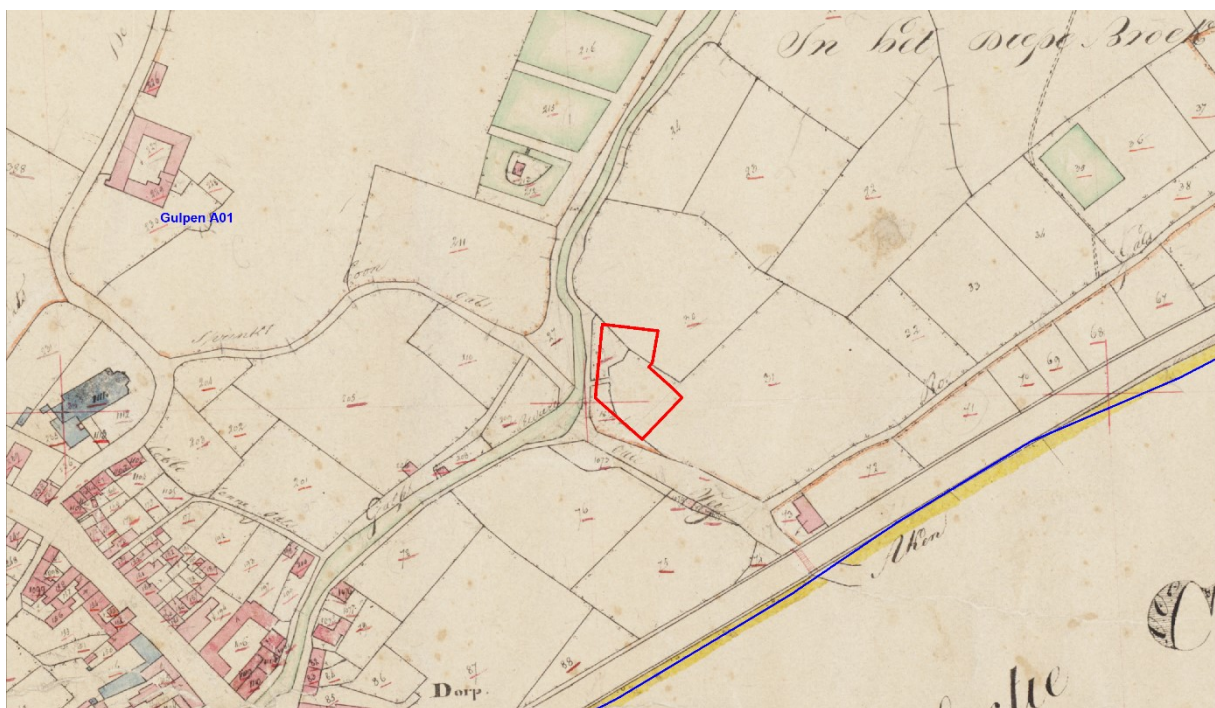
Gulpen is in de vroege middeleeuwen ontstaan als een nederzetting op de plek waar de Gulp in de Geul uitmondt. Rond 600 is, iets ten noorden van de huidige dorpskern, een karolingische palissadenburcht gebouwd, later de Burggraaf genoemd. Eind 13de eeuw werd Gulpen een zelfstandige heerlijkheid die tot het land van 's-Hertogenrade behoorde. In 1661 werd het aan de Staten-Generaal van de Republiek der Verenigde Nederlanden toegewezen (het werd Staats). Vanaf dat moment werd Gulpen bestuurd vanuit Den Haag als onderdeel van het generaliteitsland. Gulpen kreeg in dat bestel een regionale functie. Het werd hoofdplaats voor de staatse omgeving waartoe Kerkrade, Vaals, Vijlen, Holset en Lemiers behoorden. De ruime aanwezigheid van stromend water trok leerlooiers, veehandelaren en later bierbrouwers en forellenkwekers naar het dorp. Gulpen werd na de Franse tijd (1795-1815) een zelfstandige gemeente. Bij de gemeentelijke herindeling van Zuid-Limburg per 1 januari 1982 werden de gemeenten Gulpen en Wijlre samengevoegd tot de nieuwe gemeente Gulpen. In 1999 is er een fusie met Wittem gerealiseerd. De nieuwe (huidige) gemeente heet Gulpen-Wittem. De naam Gulpen werd in de middeleeuwen wel geschreven als *Golepe* (1161) *Golopia* of *Golpene* (1172), *Galopia* (1235, latijn). Het betekent "nederzetting aan de Gulp". De gulp is een bijrivier van de Geul. De naam Gulp is afkomstig van het Germaanse *Gulja-apa* dat 'geul-rivier' betekent. Een andere betekenis wordt ook wel gevonden in het -eppe, -appe of -effe dat water betekent.²⁵

De Tranchotkaart uit 1805 (figuur 17) is de oudste kaart die voor dit plangebied relevante informatie toont. Het plangebied ligt in het beekdal van de Gulp, ten oosten van de beek / rivier. Het plangebied ligt in een gebied van grote graslanden. Ten zuidwesten van het plangebied is de kern van Gulpen zichtbaar. Daar is alle (oude) bebouwing geconcentreerd. Binnen het plangebied of in de directe omgeving ervan is geen bebouwing aangeduid.

²⁵ Bron: www.rijckheyt.nl/cultureel-erfgoed/

Figuur 17: Uitsnede uit de Tranchotkaart van 1805.²⁶ Het plangebied rood omlijnd.

Figuur 18: Uitsnede uit de kadastrale kaart uit 1832.²⁷ Het plangebied is rood omlijnd.

²⁶ Bron: Tranchot en v. Muffling, Kartenaufnahme der Rheinlande 1803-1820.

²⁷ Bron: Kadaster Topografische Dienst, Top25Raster, Top10Vector, GBKN kaarten, Emmen 2008

De kadasterkaart uit 1832 (figuur 18) plaatst het plangebied in een gelijkaardig landschap met grote percelen. De percelen waren in gebruik als boomkwekerij (perceel 29) of als weiland (perceel 31 en 1072). Iets boven het plangebied is het toponiem *In het Diepe Broeck* opgenomen. Het duidt op een relatief natte landschappelijke setting.

Ook op deze uitsnede is geen bebouwing aangeduid binnen het plangebied. Meest nabije bebouwing betreft de oude kern van Gulpen ten zuidwesten van het plangebied. De Nieuwstraat (op de Kadastrale Minuut nog aangeduid met Oude Weg) is herkenbaar op de oude kaart, de burggraverweg (nog) niet.

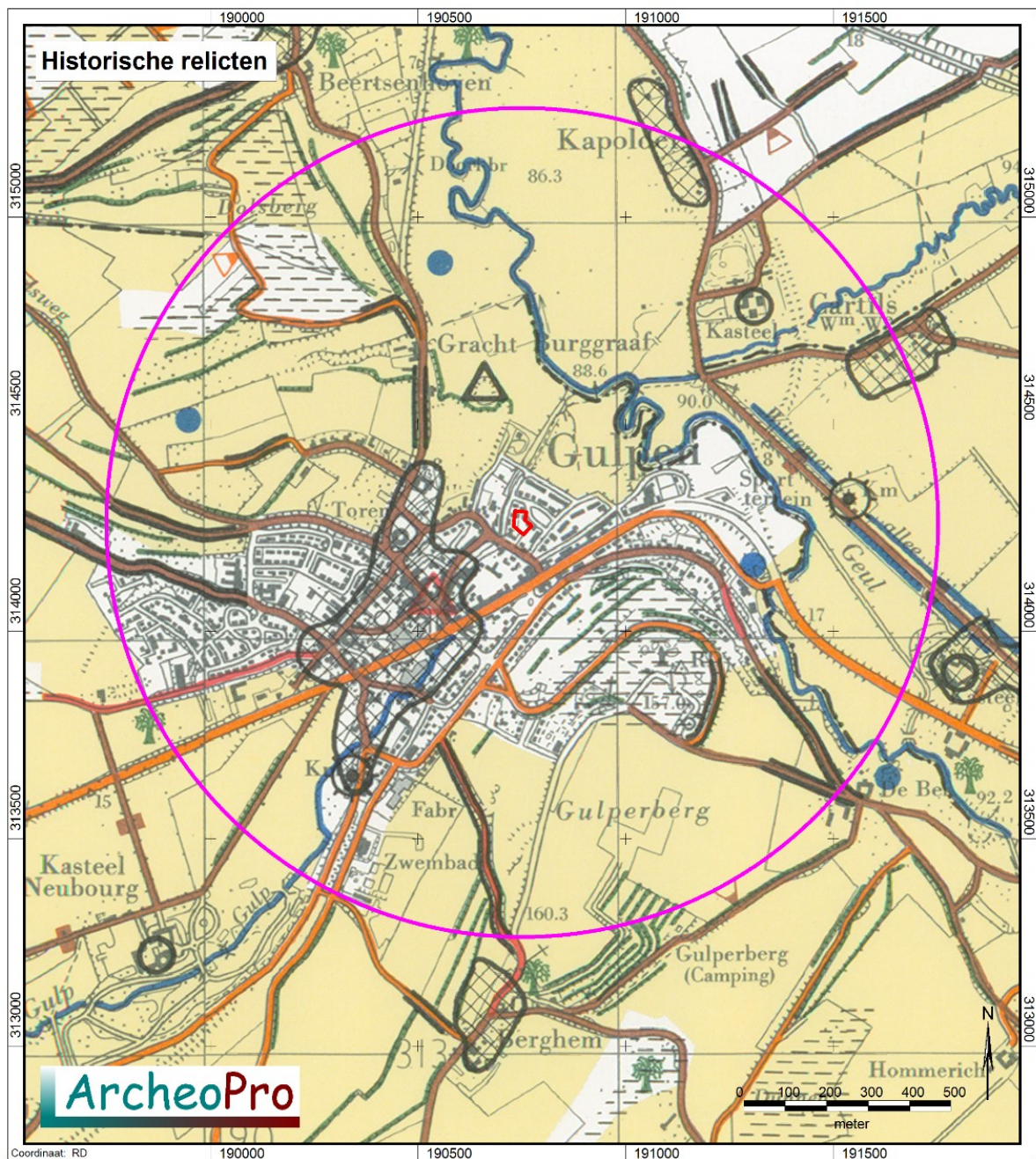
Figuur 19: Uitsneden uit de topografische kaarten uit achtereenvolgens: 1845, 1925, 1960 en 2016.²⁸ Het plangebied is telkens rood omlijnd.

Het vierluik van figuur 19 toont achtereenvolgens topografische kaarten van het plangebied uit 1845, 1925, 1960 en 2016. Op deze kaarten is te zien dat gedurende de afgelopen tweehonderd jaar de hoofdstructuur van het landschap waarin het plangebied ligt, niet veel verandering heeft ondergaan. De Gulp ligt doorheen de tijd stabiel in het beekdal. Het

²⁸ Bron: www.topotijdreis.nl

stratenpatroon dat al op de Tranchotkaart en Kadastrale Minuut aanwezig was, blijft herkenbaar doorheen de tijd. Wat wel verandert, is de intensiteit van bebouwing (en uitbreidingen van Gulpen) en de daarbij horende nieuwe infrastructuur. Het agrarische gebied ten oosten van de oude kern van Gulpen is stelselmatig het agrarische karakter verloren en omgevormd tot een verstedelijkt gebied. Het plangebied kent bebouwing vanaf de jaren 1930.

Deze evolutie wordt ook gezien als de studie van Renes²⁹ ter hand genomen wordt.

Figuur 20a: Uitsnede uit de kaart met historische relictien van Zuid Limburg.³⁰ Het plangebied is rood omlijnd en de cirkel geeft de buitengrens van het onderzoeksgebied aan.

²⁹ Renes 1988.

³⁰ Bron: Renes 1988.

Figuur 20b: Legenda van de kaart met historische relictten van Zuid-Limburg.³¹

Volgens de kaart met historische relictten (figuur 20) ligt het plangebied in een sterk gewijzigd deel van het landschap. In de voorgaande tekst is al duidelijk geworden dat het oude open landschappelijke gebied van het dal van de Gulp ten oosten van de oude kern van Gulpen stelselmatig is omgevormd tot het verstedelijkt gebied dat het momenteel is. Het wegstelsel binnen de oude kern van Gulpen heeft een middeleeuwse ouderdom, alsook de in- en uitvalswegen zoals de Nieuwstraat. Behalve de oude kern van Gulpen, de loop van de Geul en de vele watermolens en kastelen die aan de Geul en Gulp hebben gelegen, zijn er binnen of nabij het plangebied geen bijzondere historisch geografische elementen (meer) aanwezig.

2.7 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel (LS05)

Specifieke ligging

Het plangebied ligt landschappelijk in het beekdal van de Gulp. De rivier ligt westelijk, op (zeer) korte afstand van het plangebied. De oorspronkelijke bodem bestaat naar verwachting uit alluviale afzettingen. Vanuit historisch oogpunt heeft het plangebied tot

³¹ Bron: Renes 1988.

begin 20ste eeuw grotendeels in het onbebouwde, open agrarische gebied ten oosten van de oude kern van Gulpen gelegen.

Verwachte perioden (datering) en complextypen

Het onderzoeksgebied ligt volgens de bureaustudie geheel in het beekdal van de Gulp. De beekdalen van de Geul en Gulp kent een bijzondere verwachting. In het verleden zijn in het beekdal vondsten gedaan van onder andere bewoningsresten (boerderijen, maar ook kastelen en *moated sites*). De randen van het beekdal (met name de flauwe afbraakwanden en de lösshellingen) hebben een veelheid aan vondsten en (nederzettings)resten aangetoond uit de vroege en late prehistorie tot en met de nieuwe tijd. De hoogtes nabij de beekdalen (zoals Dolsberg of Gulperberg) blijken vooral in trek te zijn in paleolithicum tot en met neolithicum.

Gezien de ligging van het plangebied in het beekdal is er vooral een specifieke verwachtingen voor resten die typisch zijn voor natte beekdalcontexten. De gemeentelijke verwachtingskaart voor de natte archeologie³² (zie ook figuur 11) spreekt van een specifieke verwachting voor zijn er voor beekovergangen en infrastructuur (brug, weg, greppels) met daar bijhorende mogelijke afval.dumps of rituele deposities.

Er is dus een hoge verwachting voor off site fenomenen voor alle archeologische periodes.

Daarnaast geldt in het algemeen, in het hele beekdal, een hoge verwachting voor allerhande andere aan beekdallandschappen gerelateerde resten, zoals resten van beschoeiingen, van jacht en visserij, etc.

Op de randen van het beekdal of ter plaatse van opduikingen binnen het beekdal kan er sprake zijn van 'droge archeologie'. Dit zijn archeologische resten die gewoonlijk in droge landschappen wordt aangetroffen en in de meeste gevallen samenhangen met bewoning (huisplaatsen, nederzettingen), economie (vooral landbouw) en/of begraving (losse graven, grafvelden, grafheuvels, crematies). De verwachting voor deze 'droge' archeologische complexen is ondanks de situering van het plangebied in een beekdal middelhoog; hun voorkomen kan zeker nabij historische bewoningsconcentraties zoals de kern van Gulpen niet uitgesloten worden en geldt voor alle periodes vanaf de ijzertijd toen de bevolkingsgroei sterk toenam.

Uiterlijke kenmerken

Nederzettingsresten uit het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd kunnen voorkomen als concentraties van vondstmateriaal (met name vuursteen, aardewerk, metaal of bouw materiaal bestaande uit natuursteen, baksteen of verbrande leem en houtskool) of als spoorvullingen van afvalkuilen, paalkuilen, waterputten, e.d.

Dit geldt eveneens voor *off site* verschijnselen oftewel randfenomenen uit alle periodes. Deze kunnen worden verwacht in de vorm van bijvoorbeeld greppels, grensstenen, landinrichtingselementen, houtskoolmeijers, wegen of opgevulde ploegsporen. Daarnaast is er een bijzondere soort *off site* fenomenen, die in beekdalen of in natte contexten (kunnen) voorkomen. Het kunnen puntlocaties zijn of fenomenen die meer als lijnelement of vlaklocatie kunnen worden beschouwd.

Voorbeelden van puntlocaties zijn:

1. houten en stenen constructies die verband houden met infrastructuur, bijvoorbeeld restanten van voorden, bruggen, sluizen en stuwen;
2. voorzieningen voor de visvangst en jachtattributen: fuiken, viswieren, eendenkooien, strikken en netten, pijlen en harpoenen;

³² Verhoeven 2007, kaartbijlage 5.

3. plaatsen van 'rituele depositie' van stenen of metalen voorwerpen, potten aardewerk en van menselijk en dierlijk botmateriaal;
4. vaartuigen, waaronder uitgeholde boomstammen (kano's) en boten;
5. fenomenen uit historische tijd: watermolens, kastelen, moated sites;
6. archeobotanische resten met sporen van menselijke bewerking, bijvoorbeeld boomstammen met kapsporen.

Voorbeelden van lijnelementen en vlaklocaties zijn:

1. perceleringssystemen, hooiwinnings- en beweidingarealen;
2. knuppelpaden, wegen en dammen;
3. gegraven waterwerken uit historische tijd: grachten, kanalen, molentakken;
4. winningszones van grondstoffen, zoals vuursteen, leem, veen en ijzeroer;
5. stortzones of dumps van (nederzettings-)afval.

Diepteligging en stratigrafie

Archeologische resten worden zowel in de top als op diepere niveaus en in de alluviale beekafzettingen verwacht. Er kan dus sprake zijn van een gelaagd archeologisch landschap. Zonder gedetailleerd (boor)profielonderzoek is voor het plangebied geen gespecificeerde aanname te maken over bodemstratigrafie en diepteligging van eventuele archeologische resten. Door de centrale ligging in een (actief) beekdal kan de diepteligging van archeologische resten ook binnen de contouren van het plangebied variëren.

Gaafheid en conservering

Ingeval van afwezigheid van afdekkende lagen kunnen archeologische resten door (pre)historisch landgebruik (ploegen, bouwen) verstoord zijn. Dit kan geleid hebben tot een verminderde gaafheid van vindplaatsen.

Door de (gedeeltelijke) situering van het plangebied binnen het beekdal van de Gulp kunnen naast antropogene resten en sporen ook afzettingen en afgedekte bodems aanwezig zijn die dusdanig intact zijn en goede conserveringsomstandigheden bieden, dat ze middels de analyse van bijzondere (proxy)datasets in aanmerking komen voor diachroon landschapsgenetisch en paleoecologisch onderzoek van het voormalige landschap in de perifere zone van (post)middeleeuws Gulpen.

Eventuele dierlijke of menselijke resten of andere organische resten boven de grondwaterstand zullen slecht geconserveerd zijn maar in dieper gesitueerde lagen zullen organische resten nog in goed geconserveerde toestand kunnen voorkomen. Anorganische resten (aardewerk, vuursteen, e.d.) zijn doorgaans goed bewaard, ongeacht de grondwaterstand. In verkoolde staat zullen ook organische resten doorgaans goed bewaard zijn.

Mogelijke verstoringen

Het plangebied is sinds begin 20ste eeuw opgenomen in de verstedelijking van Gulpen. Door de bebouwing die sinds 1930 is opgericht kunnen archeologische resten die zich in de top van de bodem bevonden, verstoord geraakt zijn. Ter plaatse van de kelders en fundamenteën worden verstoringen verwacht tot een diepte van minimaal 1,25 m minus maaiveld; ter plaatse van de hoofdmassa's van de bebouwing wordt buiten de kelders en fundamenteën een verstoring verwacht tot 0,75 m minus maaiveld kruipruimte).

Het plangebied ligt verder in het (actieve) beekdal van de Gulp. Door natuurlijke rivierwerking kan erosie, maar ook sedimentatie plaatsgevonden hebben. Er dient dus rekening gehouden te worden met zowel natuurlijke vernietiging als natuurlijke afdekking en bescherming.

3 Conclusies en aanbevelingen (VS07)

4.1. Conclusies

In maart 2023 is door ArcheoPro een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) uitgevoerd met betrekking tot een terrein aan de Burggraverweg-Nieuwstraat te Gulpen, gemeente Gulpen-Wittem.

Het archeologisch onderzoek betrof een bureaustudie. Bureauonderzoek heeft tot doel om alle beschikbare archeologisch relevante informatie te bundelen. Vervolgens kan deze gebruikt worden om te komen tot een gespecificeerde archeologische (verwachtings)waarde. De centrale vraagstelling van het bureauonderzoek luidt: welke archeologische verwachting en/of waarde kenmerkt het plangebied?

Op basis van de bureaustudie is geconcludeerd dat voor het plangebied mede vanwege de ligging nabij een middeleeuwse historische kern een hoge tot middelhoge archeologische verwachting geldt voor zowel *on site* complexen (nederzettingen al dan niet met een economische functie) als *off site* complextypen die kenmerkend zijn voor beekdallandschappen. Deze verwachting geldt in elk geval voor alle perioden vanaf de ijzertijd.

Archeologische resten kunnen op verschillende dieptes binnen de beekafzettingen voorkomen.

De huidige bebouwing zal plaatselijk in meer of mindere mate tot versterking van oorspronkelijke bodemlagen hebben geleid tot een maximale diepte van 1,5 m –mv.

4.1. Selectieadvies

Vanwege de hoge tot middelhoge archeologische verwachting wordt een archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd, uit te voeren tot een diepte van de geplande bodemingrepen, nadat de bovengrondse sloop van de bestaande bebouwing is afgerond.

Het onderzoek kan vanwege de specifieke omstandigheden worden uitgevoerd in de vorm van een archeologische begeleiding (protocol proefsleuven met doorstart naar opgraving indien behoudenswaardige archeologische resten worden aangetroffen).

Het voorafgaand uitvoeren van een verkennend booronderzoek ter bepaling van potentiële archeologische vondstniveaus wordt enkel geadviseerd indien de geplande bodemingrepen dieper gaan dan 1 m –mv.

Het uitvoeren van een archeologische begeleiding mag enkel plaatsvinden op basis van een vooraf door de gemeente Gulpen-Witte goedgekeurd programma van eisen (PvE).

In alle gevallen geldt dat indien bij toekomstig graafwerk archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, deze direct gemeld dienen te worden bij de minister conform de Erfgoedwet 2016, artikel 5.10 & 5.11 en de gemeente Gulpen-Wittem.

4. Literatuur en bronnen

Literatuur

- Berkel, G. van & K. Samplonius, 2006. *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*.
- Bunnik, F.P.M., 1999. *Vegetationsgeschichte der Lößböden zwischen Rhein und Maas von der Bronzezeit bis in die frühe Neuzeit*. PhD-thesis universiteit Utrecht.
- Janssens, M., 2010. *Plangebied Looiestraat te Gulpen, gem. Gulpen-Wittem. Archeologische begeleiding en opgraving*. RAAP-rapport 2073.
- Moonen, BJ, 2006. *Plangebied Looierstraat te Gulpen, Gemeente Gulpen-Wittem. Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en visuele inspectie*. RAAP notitie 1736.
- Renes, J., 1988. *De geschiedenis van het Zuid-Limburgse cultuurlandschap*, Maastricht.
- Verhoeven, M.P.F., 2007. *Een archeologische verwachtings- en cultuurhistorische advieskaart voor de gemeente Gulpen-Wittem, Diverse deelrapporten en kaartbijlages*. RAAP-rapport 1585.
- Verhoeven, M.P.F., 2016. *Actualisatie archeologische verwachtingskaart, gemeente Gulpen-Wittem*. RAAP-adviesdocument 767.
- Verhoeven, M.P.F., 2022. *Onderzoeksgebied Wittemer Allee te Gulpen, Gemeente Gulpen-Wittem. Een archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek*. RAAP rapport 4964.
- Vleeshouwers, J.J. en J.H. Damoiseaux. 1990. *Toelichting op de bodemkaart van Nederland, blad 61-62 West en oost Maastricht-Heerlen*. Staring Centrum, Wageningen

Bronnen

- Grote historische Provincie Atlas van Nederland; deel 4 Zuid-Nederland 1838-1857 1:50.000. Topografische dienst Wolters Noordhoff Groningen 1990
- Grote historische topografische Provincie Atlas Limburg; 1894-1926 1:25.000. Nieuwland Tilburg 2006
- Grote topografische atlas van Nederland 1:50.000 Deel 4 Zuid-Nederland. Topografische dienst. Wolters Noordhoff Groningen 1997
- Kadaster Topografische Dienst, Top25Raster, Top10Vector, GBKN kaarten, Emmen 2008
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, IKAW 3.0 (Indicatieve kaart Archeologische Waarden), Amersfoort.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, AMK (Archeologische monumentenkaart), Amersfoort.

Rijkswaterstaat, Servicedesk Data, AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), Delft.

Stichting voor Bodemkartering, Bodemkaart van Nederland 1:50.000. Wageningen, 1968.

Stichting voor Bodemkartering: Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000, Staring Centrum, Wageningen, 1989

Stichting voor Bodemkartering, Geologische kaart van Nederland 1:50.000. Wageningen, 1968.

Tranchot en v. Muffling, Kartenaufnahme der Rheinlande 1803-1820

Twaalf provinciën 2007. Atlas van topografische kaarten. Nederland 1955-1965. Uitgeverij twaalf provinciën. Landsmeer.

Digitale bronnen

Ruimtelijke plannen: <http://www.ruimtelijkeplannen.nl>

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - Archis III: <http://archis.cultureelerfgoed.nl>

Luchtfoto: <http://www.pdok.nl>

5. Bijlagen

Bijlage 1: Verklarende woordenlijst

Verklarende woordenlijst	
AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumentenkaart
ASB	Archeologische Standaard Boorbeschrijving
Archis	Archeologisch Informatie Systeem
BP	Before Present (present=1950)
GIS	Geografische Informatie Systemen
GPS	Global Positioning System
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
IVO	Inventariserend VeldOnderzoek
KLIC	Kabels en Leidingen Informatie Centrum
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-mv	Onder maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PVA	Plan van Aanpak
PVE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
SBB	Standaard Boor Beschrijvingsmethode
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Bijlage 2: Archeologische tijdschaal

Periode	Datering	
Midden- en Laat Paleolithicum (oude steentijd)	250.000	- 9000
Mesolithicum (midden steentijd)	9000	- 4500
Neolithicum (nieuwe steentijd)	4500	- 2000
Bronstijd	2000	- 800
IJzertijd	800	- 12 v. chr.
Romeinse tijd	12 v chr.	- 500 n. chr.
Vroege middeleeuwen	500	- 1000
Volle middeleeuwen	1000	- 1250
Late middeleeuwen	1250	- 1500
Nieuwe tijd	1500	- heden

Bijlage 3: Overzicht vondstlocaties

Zaak nr:	Coördinaat	Periode	Vondsten	Complexen
2123709100	190642/314248	Paleolithicum, Mesolithicum, Neolithicum, Bronstijd, IJzertijd, Romeinse tijd, Middeleeuwen, Nieuwe Tijd	Bouwmateriaal, keramiek, vuursteen	Bewoning
2784135100	191550/314600	Neolithicum	Vuursteen	Bewoning
2784168100	190030/314900	Neolithicum	Keramiek, vuursteen	Bewoning
2804085100	191620/314570	Romeinse tijd	Keramiek	Cultus
2804100100	191120/313800	Mesolithicum, Neolithicum	Vuursteen, onbekend	Bewoning
2804109100	191120/313800	Paleolithicum	Vuursteen	Onbekend
2804117100	190910/313380	Neolithicum	Vuursteen	Onbekend
2859077100	190400/314280	Romeinse tijd, Middeleeuwen, Nieuwe Tijd	Keramiek	Bewoning, onbekend
2904103100	190680/314600	Middeleeuwen	Geen	Bewoning
2980447100	190030/314900	Mesolithicum, Neolithicum	Vuursteen	Onbekend
3041958100	191100/313840	Neolithicum	Vuursteen	Onbekend
3041966100	191250/313760	Romeinse tijd, Nieuwe Tijd	Metaal	Onbekend
3097865100	191120/313800	Mesolithicum	Vuursteen	Bewoning
3171971100	190485/314255	Middeleeuwen	Keramiek	Grafveld
3204565100	190940/313740	Mesolithicum, Neolithicum	Vuursteen	Industrie en nijverheid

Bijlage 4: Overzicht archeologische monumenten

AMK nr:	Coördinaat	Periode	Complex
559	190716/314578.9	Middeleeuwen	Motte/kasteelheuvel/vliedberg
4846	190322/313308.9	Romeinse tijd	Romeins villa(complex)
5535	190267.6/313340.9	Romeinse tijd	Cultusplaats/heiligdom/tempel, Grafveld, onbepaald
5554	191104.4/313837.1	Mesolithicum, Neolithicum	Nederzetting, onbepaald, Nederzetting, onbepaald
5555	191107.8/313726.9	Mesolithicum, Neolithicum	Nederzetting, onbepaald, Nederzetting, onbepaald
5564	191575.9/314559.5	Neolithicum, Romeinse tijd	Nederzetting, onbepaald, Nederzetting, onbepaald
15735	190485.6/314258.6	Middeleeuwen	Grafveld, inhumaties, Kerk
16433	190504.5/314074	Middeleeuwen, Nieuwe Tijd	Nederzetting, onbepaald
16770	190932.9/315623	Middeleeuwen, Nieuwe Tijd	Nederzetting, onbepaald

Bijlage 5: Overzicht archeologische onderzoeksmeldingen

Zaak nr:	Coördinaat	Onderzoek	Periode	Vondsten	Complexen
2123709100	190629.3/314240.5 Oppervlak: 0.844169 ha.	Bureauonderzoek	Paleolithicum, mesolithicum, neolithicum, bronstijd, ijzertijd, romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd	Bouwmateriaal, keramiek, vuursteen	Bewoning

2222001100	194961.5/313820.5 Oppervlak: 8233.93 ha.	Bureauonderzoek	Onbekend	Geen	Geen
2312082100	190146.1/314113.5 Oppervlak: 2.43174 ha.	Bureauonderzoek	Onbekend	Geen	Geen
2312090100	190145.2/314114 Oppervlak: 2.4255 ha.	Booronderzoek	Onbekend	Geen	Geen
2318311100	189947.4/313918.9 Oppervlak: 0.757744 ha.	Bureauonderzoek	Onbekend	Geen	Geen
2371342100	191573.9/314289 Oppervlak: 2.12006 ha.	Bureauonderzoek	Onbekend	Geen	Geen
4573790100	191407.1/314139.8 Oppervlak: 1.60396 ha.	Bureauonderzoek	Onbekend	Geen	Geen
4776858100	190045.6/365149.1 Oppervlak: 100000 ha.	Onbekend	Onbekend	Geen	Geen
4808114100	191650.2/313683.7 Oppervlak: 0.23479 ha.	Onbekend	Onbekend	Geen	Geen